

Zelene školske knjižnice

Ferčić, Mirna

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:439001>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-27**



Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2022./2023.

Mirna Ferčić
Zelene školske knjižnice
Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica

Zagreb, rujan 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Zelene knjižnice	3
2.1. Zelena knjižnica kao zgrada.....	4
2.2. Zelena knjižnica kao projekt	6
3. Školske knjižnice i održivi razvoj.....	10
3.1. Razvoj zelenih školskih knjižnica	11
3.2. Zelena pismenost u školskoj knjižnici	13
3.3. Školski knjižničar – promicatelj zelenih usluga.....	15
4. Zelene školske knjižnice u Hrvatskoj – primjeri u praksi.....	17
4.1. Zelene knjižnice osnovnih škola	17
4.2. Zelene knjižnice srednjih škola	21
5. Pregled aktivnosti zelenih školskih knjižnica po kurikulumu	25
5.1. I. gimnazija Zagreb	26
5.2. Srednja škola Braća Radić Kaštel Štafilić-Nehaj.....	27
5.3. Osnovna škola Jurja Habdelića Velika Gorica.....	28
5.4. Osnovna škola Đakovački Selci.....	29
5.5. Osnovna škola Novo Čiče	30
5.6. Osnovna škola Klinča Sela.....	32
5.7. Usporedba analiziranih kurikuluma	33
6. Zaključak.....	35
7. Literatura.....	37
8. Popis slika i tablica	42

1. Uvod

Moderno doba 21. stoljeća obilježeno je brojnim promjenama u odnosu na prethodna stoljeća, a posljedica toga je da se suočavamo i sa sve težim izazovima novoga doba. Nakon dugoga razdoblja prekomjernih iskorištavanja prirodnih resursa i dobara, kao i razvojem revolucionarnih društveno tehničkih promjena, suvremeno društvo našlo se u neizbježnoj situaciji suočavanja s jednim od najvećih izazova današnjice, a to su ekološka pitanja i problemi koji su aktualniji nego ikada prije. Kako bi se spriječilo daljnje ugrožavanje okoliša, prirode i ljudskoga zdravlja, a koje je nastalo ponajprije zbog financijskih interesa i neodgovornih postupanja, neophodne su promjene u ljudskome ponašanju. To bi značilo da je prije svega nužno informiranje kako bi se potaknula svijest o okolišu u kojem živimo, a zatim i konkretni i sustavni postupci pojedinaca, ali i cijele zajednice, koji bi osigurali sigurnu budućnost nama i budućim naraštajima.

Najuspješniji alat za osiguravanje takve budućnosti predstavljaju upravo odgoj i obrazovanje, koji su neophodni i ključni kako bi se jasno shvatila vrijednost našega planeta kao i naša odgovornost za isti. Može se reći da najveću odgovornost u procesu osvješćivanja, edukacije i informiranja zapravo imaju škole, ali i knjižnice, koje su u mogućnosti kroz odgojno-obrazovne procese oblikovati nove generacije i definirati nove sustave vrijednosti u kojima se daje do znanja da čovjek nije gospodar prirode nego je njezin trenutni stanovnik te je dužan ponašati se u skladu s time.¹ Knjižnica nije samo ustanova za prikupljanje i davanje knjiga na korištenje, već je ona informacijsko, obrazovno, kulturno, komunikacijsko i društveno središte za svoje korisnike i kao takva može uvelike pridonijeti promjenama u zaštiti okoliša i očuvanju ljudskoga zdravlja.

Svrha ovoga rada stoga jest prikazati, objasniti i analizirati na koje načine se školske knjižnice uključuju u programe vezane uz razvoj ekološke održivosti, njihovu ulogu i značaj za društvo, posebice za djecu i mlade, a zatim predstaviti njihov rad kroz različite primjere prakse, kao i kroz pregled osnovnoškolskih i srednjoškolskih kurikuluma. Dakle, analizom kurikuluma i prakse u ovom radu će se istražiti što je zelena knjižnica u praksi i koji su njezini pokazatelji uspješnosti.

U uvodnome dijelu rada objasniti će se koncept „zelene knjižnice“, nastanak i razvoj ideje, a zatim njezina različita značenja od usluge do poslovanja. Središnji dio rada bavi se ulogom

¹ Herceg, N. (2013). *Okoliš i održivi razvoj: Environment and sustainable development*. Zagreb: Synopsis.

školskih knjižnica i stručnih suradnika knjižničara u promicanju zelenih tema. Kroz pregled njihovih temeljnih zadaća i ciljeva, kao i pregled primjera iz prakse i planiranja kurikuluma, prikazat će se na koji način doprinose podizanju svijesti o ekološkim pitanjima i kojim pristupima mijenjaju obrasce ponašanja i usađuju nove društvene vrijednosti kod učenika.

Cilj je rada da kroz prikaz aktivnosti zelenih školskih knjižnica posluži kao poticaj školskim knjižničarima, odnosno stručnim suradnicima knjižničarima, ali i svim drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima, na aktivno uključivanje u programe vezane uz održivi razvoj. Prikazat će se različiti pristupi i strategije kroz koje se održivi razvoj može integrirati u kurikulume i samim time u školske knjižnice.

2. Zelene knjižnice

Klimatske promjene i onečišćenje okoliša ističu se posljednjih nekoliko desetljeća na vrhu gorućih tema. Tom pitanju ozbiljno su se posvetile državne organizacije i udruge, a pri tome su im pomogle i knjižnice koje su se krajem prošlog stoljeća uključile u program održivosti. U sklopu toga razvio se i pojam „zelena knjižnica“ koji je još uvijek relativno nov, a samim time i literatura vezana uz temu ograničena, no interes nesumnjivo raste, kao i količina informacija pa se može reći da sve više obogaćuje knjižničnu i informatičku literaturu. Ovaj izraz je poprilično širok i nema jednoznačnu definiciju što bi značilo da se pod pojmom „zelena knjižnica“ nalazi cijeli skup obilježja i djelatnosti knjižnice koja se također može nazivati i eko-knjižnicom ili ekološki prihvatljivom knjižnicom.²

Formiranje zelenih knjižnica kao pokreta vuče korijene već iz 90-ih godina 20. stoljeća kada se u američkom časopisu *The Wilson Library Bulletin's* po prvi pojavljuje specijalna rubrika nazvana *Knjižnice i okoliš* (eng. *Libraries and the Environment*) posvećena knjižnicama i zelenom pokretu općenito.³ Časopis sadrži četiri članka među kojima je od posebne važnosti onaj pod nazivom *Zeleni knjižničar* (eng. *The Green Librarian*) autora Jamesa i Suzanne LeRu jer daje objašnjenja o tome kako biti ekološki osviješten u privatnom i poslovnom okruženju.⁴ Objavljivanje članaka naišlo je na veliku zainteresiranost zahvaljujući činjenici da su objavljeni netom nakon proslave 20. godišnjice Dana planeta Zemlje i stoga su bili popraćeni velikom medijskom pozornošću.

Zeleni knjižničarski pokret (eng. *The Green Library Movement*) se nastavio razvijati i iste godine se osniva grupa koju je činila Radna skupina za okoliš (eng. *Task Force on the Environment*) Američkog knjižničarskog udruženja (eng. *The American Library Association*) pokrenuta od strane djelatnika Zelene knjižnice Berkeley u Kaliforniji te knjižničara Knjižnice Sveučilišta Idaho u Moskvi, a koji su već 1992. godine izdali prvi broj stručnog časopisa *The Green Library Journal: Environmental Topics in the Information World* s ciljem promicanja ekološke pismenosti i to na način da se „stvari međunarodni forum za

² Pagore R. and Chalukya B. V. (2022). Green library: An overview. *IP Indian J Libr Sci Inf Technol*, 7(1), 37.

³ Antonelli, M. (2008). The Green library movement: an overview and beyond. *Electronic Green Journal*, 1(27), 3.

⁴ Ibid.

razmjenu za knjižničare, informacijske stručnjake, civilne grupe, organizacije, edukatore i pojedince.“⁵

Među najvažnijim časopisima koji su doprinijeli razvoju zelenog knjižničarskog pokreta posebno se ističe *Library Journal* kao vodeći časopis u informiranju o zelenim knjižnicama, a važni su i *American Libraries* te *Public Libraries*. Članci u ovim časopisima nastali su kao rezultat zanimanja knjižničara za ekološke probleme sa željom da potaknu ekološku osviještenost javnosti. Međutim, bez obzira na veliku količinu literature usredotočenu upravo na održivost u smislu različitih postupaka s pozitivnim utjecajima na okoliš, kada se govori o izrazu „zelena knjižnica“ u prvom planu se ističe knjižnica kao zgrada.⁶

Izraz „zelena knjižnica“ je višeznačan i njegovo se značenje u određenim segmentima podudara i s pojmovima kao što su primjerice „održiva knjižnica“ i „održivi razvoj“, a nerijetko se navode i kao sinonimi. No važno je naglasiti da postoje dva glavna i primarna značenja ovoga pojma. Prvo značenje je afirmirano u kolokvijalnom smislu i u knjižničarskoj literaturi⁷, a odnosi se na samu zgradu knjižnice i na njezin način izgradnje koji je u skladu s ekološkim aspektima održivosti, dok se drugo značenje odnosi na skup knjižničnih programa i usluga koji teže informiranju javnosti, razvoju zelene pismenosti i kritičkoga mišljenja kao i na stjecanje novih znanja i vještina neophodnih za poboljšanje kvalitete života.⁸ U sljedećim poglavljima objasniti će se temeljne karakteristike svakog od ovih značenja s osvrtom na praksu.

2.1. Zelena knjižnica kao zgrada

Knjižnica, uz sve djelatnosti koje svakodnevno obavlja i usluge koje pruža, predstavlja društveno središte za korisnike što podrazumijeva da funkcionira kao ustanova koja organizira sastanke, događaje i aktivnosti za zajednicu i prema tome je važno mjesto okupljanja. Kao takva, idealno je mjesto za stvaranje zelene sredine.⁹ Kako bi se stvorilo zdravije i ugodnije okruženje i smanjili štetni utjecaji na okoliš, neophodno je djelovati u skladu s time i projektirati zgrade koje će poštivati ekološka načela i služiti kao primjer. Knjižnice mogu biti uzor zajednici ne samo zbog onoga što rade, već i zbog same činjenice

⁵ Ibid.

⁶ Aulisio, G. J. (2013). Green Libraries Are More Than Just Buildings. *Electronic Green Journal*, 1(35), 2.

⁷ Ibid.

⁸ Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(4), 223.

⁹ McElrath, E. and Sutherland, S. (2015). Environmental sustainability and libraries. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5(12), 15.

da su nerijetko smještene u središtima mjesta, grada ili naselja, pa su zapravo vrlo istaknut i vidljiv dio urbanog krajolika što mogu iskoristiti kao priliku za promicanje ekoloških poruka.¹⁰

Online rječnik za informacijske i komunikacijske znanosti *Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)* zelenu ili održivu knjižnicu definira kao knjižničnu zgradu dizajniranu upravo na način da smanjuje negativni utjecaj na prirodni okoliš i povećava kvalitetu unutarnjeg okoliša.¹¹ Interes za pokretanjem ovakvog tipa knjižnica pojavio se u prosincu 2007. godine u Chicagu kada je, u organizaciji *Library Journal Design Institutea*, održan seminar pod nazivom *Krenimo na zeleno* (eng. *Going green*).¹² Na ovom seminaru sastalo se čak 115 knjižničara, arhitekata i urbanista kako bi razmotrili načine projektiranja knjižničnih zgrada koje bi odgovarale održivom razvoju. Zahvaljujući ovom sastanku, knjižnica je prepoznata kao važan faktor u ozelenjivanju grada s novim, drugačijim zgradama, ali i kao ustanova koja će biti primjer dobre prakse i s educiranjem i informiranjem zajednice o energetskej učinkovitosti.¹³

Izgradnja zgrade zelene knjižnice podrazumijeva da se vodi računa o ključnim elementima, a to su: energetska efikasnost, zaštita vode, postojanost materijala, lokalni resursi, odabir održive lokacije, kvaliteta unutarnjeg okoliša te inovacija u dizajnu.¹⁴ Nakon izgradnje u skladu s ovim ekološkim načelima, zelene zgrade i prilikom korištenja moraju udovoljavati određenim karakteristikama. Prednost daju korištenju prirodnih i recikliranih materijala, koriste energetske učinkovite rasvjete kako bi smanjili potrošnju, a također uključuju i optimizirane sustave hlađenja i cirkulaciju svježeg zraka za zdravije okruženje.¹⁵ Priklanjajući se ekološki prihvatljivoj tehnologiji, ovakve knjižnice daju značajan doprinos održivom životu i odgovornoj gradnji.

Unatoč postojanju određenih elemenata koji moraju biti zadovoljeni prilikom zelene gradnje, pojava ovog trenda stvorila je i zahtjev za određenom mjerljivošću. Odnosno, kako bi se moglo dokazati da nešto zaista jest produkt zelene gradnje, bilo je potrebno razraditi i sistem

¹⁰ IFLA (2019). *Esempi, educatrici, facilitatrici: biblioteche e sostenibilità*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2525> (pristupljeno 01.08.2023.)

¹¹ Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: <https://odlis.abc-clio.com/> (pristupljeno 01.08.2023.)

¹² Antonelli, M. (2008). The Green library movement: an overview and beyond. *Electronic Green Journal*, 1(27), 4.

¹³ Kuzyk, R. (2010). *Going green*. Dostupno na: <https://www.libraryjournal.com/story/conferencecoverage/going-green> (pristupljeno 01.08.2023.)

¹⁴ Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(4), 223.

¹⁵ Pagore R. and Chalukya B.V. (2022). Green library: An overview. *IP Indian J Libr Sci Inf Technol*, 7(1), 37.

vrednovanja zelenih zgrada knjižnice. S obzirom da ovakav tip gradnje ovisi o različitim faktorima, ne postoji jedinstveni sustav vrednovanja. Međutim, među najpoznatijim certifikatima svakako se ističe LEED (Leadership in Energy and Environmental Design), međunarodno priznat i najčešće upotrebljavan certifikat u svijetu koji doprinosi projektiranju zelenih zgrada visokih performansi za zdrav okoliš.¹⁶ Certifikati za zelenu gradnju i definicije zelene knjižnice kao zgrade uglavnom se odnose na novoizgrađene zgrade, čime se implicira da zelena knjižnica ne može biti ona koja se nalazi primjerice u starim ili povijesnim građevinama. Postoje ipak brojni primjeri knjižnica koje nisu u mogućnosti biti certificirane kao u potpunosti ekološki prihvatljive zgrade, no usvojile su barem neke od elemenata koji su u skladu s održivim razvojem. Zbog toga, kada se govori o zelenim knjižnicama fokus nije više samo na zgradama, već se njihovo značenje proširuje i na zelenu misiju, što bi značilo da izraz „zelena knjižnica“ obuhvaća i knjižnicu koja nema ekološki prihvatljivu zgradu, ali kroz svoj rad promiče održivost na način da koristi obrazovne metode, edukacije i informiranje javnosti kako bi se uključila u zeleni knjižničarski projekt.¹⁷

U Hrvatskoj postoji nekoliko primjera narodnih knjižnica koje su uspješno ispunile neke od kriterija za izgradnju zelene knjižnice, dok još uvijek ne postoji niti jedan primjer školske knjižnice koja bi svojom infrastrukturom spadala u opis zelene knjižnice kao zgrade. Ta činjenica ne iznenađuje ako se uzme u obzir da školske knjižnice nisu samostalne ustanove i stoga je puno teže uključiti se u pothvat zelene gradnje jer bi to moralo uključivati i cijelu školu što predstavlja puno veći zadatak. S druge strane, brojni su primjeri školskih knjižnica koje su se zato odlučile na promicanje tema održivog razvoja kroz odgoj i obrazovanje ili koje su kroz poslovanje barem djelomično prilagodile knjižnicu nekim elementima energetske učinkovitosti.

2.2. Zelena knjižnica kao projekt

Oslanjajući se na koncept zelene knjižnice samo kao fizičke zgrade, njezina uloga i utjecaj bili bi znatno manji jer ne bi mogli doprijeti do mnogih zemalja s obzirom na određene prepreke kao što su financijske i zakonske mogućnosti gradnje koje se razlikuju u svakoj državi. Upravo zbog toga puno je jednostavnije realizirati projekte zelenih knjižnica koji se odnose na zeleno poslovanje i usluge jer ne iziskuju toliko visoke financijske troškove kao

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Hauke, P. (2015). *How to become/How to identify a Green Library? Standards for Certification*. Dostupno na: <https://library.ifla.org/id/eprint/1237/> (pristupljeno 02.08.2023.)

sama izgradnja ili obnova zgrade knjižnice. Još jedna velika prednost zelene knjižnice kao projekta jest da je kao takva izvediva u različitim vrstama knjižnica što je vidljivo i u praksi, pa se tako u projekte uključuju narodne, školske, visokoškolske, ali i druge vrste knjižnica bez obzira na zgradu u kojoj se nalaze.

U knjižnicama se, uz redovite svakodnevne djelatnosti, učestalo obilježavaju i značajni datumi te shodno tome organiziraju različita društvena i kulturna zbivanja. Takva praksa postoji već dugo vremena i s obilježavanjem ekoloških tema i važnih obljetnica kao što su primjerice Dan planeta Zemlje, no obilježavanje takvih događaja u početku, dok zelene knjižnice nisu još uvijek zaživjele kao pokret u Hrvatskoj, nije bilo usko vezano uz njih već se govorilo o temama ekologije općenito.

Prvi i najvažniji početci *zelene knjižnice* kao ideje i projekta u Hrvatskoj vežu se uz Društvo bibliotekara Istre. Organizacija je 2011. godine, na čelu sa tadašnjim predsjednikom Ivanom Kraljevićem, inicirala pokretanje ovoga projekta čiji je cilj prema riječima voditelja „educirati javnost i širiti svijest o održivom razvoju i nužnosti zaštite okoliša“.¹⁸ Najveći poticaj ovome projektu bila je prva održana aktivnost, projekcija filma „Dom“ za koju se zainteresiralo čak 600 gledatelja, uglavnom studenata i učenika, a ta činjenica također naglašava važnost uvođenja ovakvih tema u škole i školske knjižnice.¹⁹ Film je privukao veliku pozornost, ali i ostavio snažan utjecaj naglašavajući kako su neophodne promjene u društvu jer prekomjerno iskorištavanje resursa nosi sa sobom teške posljedice. Velika zainteresiranost za film dala je motivaciju organizaciji da nastavi s radom i postane najdugovječnijim i najistaknutijim projektom u Hrvatskoj, čemu u prilog govori i podatak da je do 2018. godine održano čak 162 aktivnosti koje je posjetilo oko 8000 korisnika.²⁰

Istarski projekt *Zelena knjižnica* nedvojbeno dokazuje da se za teme održivog razvoja i zaštite okoliša najviše zanimaju djeca i mladi jer su aktivnosti većinom provedene u suradnji sa visokoškolskim knjižnicama, a nakon toga su se u projekt uključile i sve druge vrste knjižnica, u najvećem broju one narodne, dok se posljednjih godina opaža i veliki porast aktivnosti u školskim knjižnicama. Knjižnice koje su se odlučile podržati ovaj projekt i slijediti isti primjer, najčešće to čine kroz različite usluge koje nude svojim korisnicima, kao što su pričaonice i kreativne radionice, projekcije dokumentarnih filmova, stručna

¹⁸ Kraljević, I. (2021). Promicanje ekološke osviještenosti projektom “Zelena knjižnica” Društva bibliotekara Istre. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 64(2), 404.

¹⁹ Kraljević, I. (2019). Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 329.

²⁰ Ibid.

predavanja, tribine, promocije i izložbe knjiga ekološke tematike.²¹ Podizanju ovakvih projekata na nacionalnu razinu, odnosno širenju zelenih programa u što većem broju hrvatskih knjižnica, doprinijela je *Radna grupa za zelene knjižnice* koju je osnovalo Hrvatsko knjižničarsko društvo 2014. godine.²²

Ključnu ulogu u promicanju zelenih tema u Hrvatskoj ima i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u kojoj je 2012. godine otvorena prva *Zelena knjižnica energetske učinkovitosti (ZeeK)*, odnosno polica ili info točka koja sadrži stručne publikacije namijenjene akademskoj zajednici, studentima i ostalim korisnicima s ciljem poticanja odgovornog ponašanja kroz primjenu različitih energetski efikasnih mjera.²³ U ovaj projekt su se kasnije uključile i druge knjižnice koje su svoje prostore obogatile *Zelenim knjižnicama energetske učinkovitosti*, a što je posebno važno jest da se uključila i jedna osnovnoškolska knjižnica (Sesvetska Sela).²⁴ Nadalje, Nacionalna i sveučilišna knjižnica je 2016. godine pokrenula još jedan projekt usmjeren na mlade, a posebno studente, nazvan *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*, kojim se željelo osvijestiti, educirati i potaknuti korisnike na sudjelovanje u programima očuvanja i zaštite prirodnih bogatstava i okoliša.²⁵

Senzibilitet djece i mladih za svijet koji ih okružuje svakako mora biti poticaj knjižničarima i profesionalcima da se ovakve teme svakodnevno uključe u njihove programe. S obzirom da se tijekom dosad provedenih projekata posebna pozornost posvetila i mladima na način da su se određene aktivnosti i sadržaji prilagodili njihovim potrebama, spomenute inicijative mogu poslužiti svim knjižničarima, ali i drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima, kao oslonac za daljnji rad i stvaranje novih, ekoloških usluga i projekata.

Iako mnoge knjižnice promoviraju teme održivog razvoja pružajući različite usluge svojim korisnicima, još uvijek postoji i velik broj onih koje se nisu uključile na takav način. Kao najveća prepreka svakako bi se mogao izdvojiti nedostatak knjižničnog osoblja, ali i potreba za edukacijom postojećeg osoblja, što rezultira nemogućnošću ili nedostatkom vremena za provođenje zelenih aktivnosti. S druge strane, knjižnice nerijetko promiču održivi razvoj kroz integraciju održivih praksi u svoje poslovanje. Zeleno poslovanje knjižnice podrazumijevalo bi da vodi računa o efikasnosti resursa koje su joj dane na korištenje, odnosno da uvodi mjere

²¹ Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(4), 231.

²² Ibid, 233.

²³ *ZeeK – Zelena knjižnica energetske efikasnosti*. Dostupno na: <http://virtualna.nsk.hr/krka/zeek-zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti/> (pristupljeno 02.08.2023.)

²⁴ Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(4), 231.

²⁵ *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*. Dostupno na: <http://virtualna.nsk.hr/krka/zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (pristupljeno 02.08.2023.)

koje imaju pozitivne učinke na okoliš, zajednicu i samu instituciju. Knjižnica koja nije u mogućnosti promovirati zelene usluge ili svojom gradnjom biti ekološki prihvatljiva, svejedno se može nazivati „zelenom“ ukoliko se angažira za korištenje ekoloških proizvoda, štednju energije i resursa te suradnju s drugim ustanovama radi uspostavljanja održivog poslovanja.²⁶ Konkretno, to bi značilo da knjižnica u svome radu nastoji slijediti načela održivog razvoja, pa primjerice odvaja sve vrste otpada, smanjuje korištenje plastike i koristi pribor za višekratnu upotrebu, isključuje računala kada se ne koriste, upotrebljava štedne žarulje, isključuje grijanje kada u knjižnici nema nikoga i ostali slični postupci koji donose dobrobit ustanovi.²⁷ Za razliku od usluga, svaka knjižnica može primijeniti zeleno poslovanje jer ono ne zahtijeva velika novčana ulaganja ili angažman kao organizacija zelenih programa. Međutim, za to je prije svega neophodno i educirati i zainteresirati knjižničare koji će onda takav primjer davati i svojim korisnicima. Značajan utjecaj na korisnike svakako mogu imati školski knjižničari koji se u svome radu svakodnevno susreću s djecom i mladima.

²⁶ Vrana, R. i Zečević, A. (2020). Razvoj narodnih knjižnica u Hrvatskoj prema zelenim knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 63(1-2), 367.

²⁷ Ibid, 374.

3. Školske knjižnice i održivi razvoj

Školska knjižnica sastavni je dio svake škole i mjesto na kojemu učenici, ali i nastavnici, imaju priliku dobiti potrebne informacije, stjecati određena znanja ili proširiti već postojeća. Kako se mijenjao školski sustav, tako se mijenjala i školska knjižnica te je nepobitno da je danas ona izravno uključena u odgojno-obrazovni proces i da ima puno veću ulogu nego što se obično smatra. Osnovna uloga školske knjižnice i knjižničara, to jest pružanje informacija i spoznaja neophodnih za uspješno djelovanje u društvu, ostala je nepromijenjena, no uzimajući u obzir napredak društva, ali i izazove koje suvremeno doba donosi, javila se potreba za novim promjenama u njihovom radu i pristupu učenicima.²⁸

Kada su u pitanju ekološki problemi koji su neupitno postali jedan od najvećih izazova današnjice, knjižnice predstavljaju jedno od važnih društvenih i informacijskih središta koja kroz svoj rad mogu utjecati i doprinijeti ekološkoj osviještenosti svojih korisnika i zajednice. Međutim, školske knjižnice imaju možda i najveću odgovornost kada je u pitanju promicanje tema održivog razvoja jer su njezini primarni korisnici upravo djeca i mladi koji svojim postupcima i ponašanjem mogu utjecati na promjene u svijetu. Odnos mlađih naraštaja prema društvenim vrijednostima, tehnologiji i ekologiji ima velik utjecaj na razvoj budućih događaja u svijetu. S obzirom da se kao jedna od temeljnih zadaća školske knjižnice navodi i pomaganje djeci u postajanje odgovornim građaninom, njezina je dužnost da ih u svome radu potakne na preuzimanje odgovornosti za vlastitu ulogu u društvu te ih usmjeri da svojim djelima doprinesu boljoj budućnosti.²⁹ Upravo odgoj i obrazovanje čiji je aktivni promicatelj školska knjižnica, mogu ih potaknuti da prepoznaju svoju ulogu u društvu kroz zajednički rad na temama o održivosti, ljudskim pravima, društvenim izazovima i okolišu. Pritom, stručni suradnik knjižničar mora imati na umu da, kako bi se razvila osjetljivost kod mladih za održivi razvoj, postoje određene vrijednosti na kojima se temelje odgoj i obrazovanje, a koje moraju uvažiti i primijeniti kada odluče pristupiti ekološkim temama, i to su poštivanje života, ljudskih prava i zdravlja, demokracije, jednakosti i solidarnosti, biorazličitosti i slično.³⁰

²⁸ Saetre, T. P. i Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Hrvatsko knjižničarsko društvo.

²⁹ Ibid.

³⁰ Uzelac, V. (2014). *Djeca - odgoj i obrazovanje - održivi razvoj : u potrazi za novim perspektivama razvoja odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj*. Zagreb: Golden marketing.

3.1. Razvoj zelenih školskih knjižnica

Zelenom školskom knjižnicom nazivaju se one knjižnice koje su u svoje djelovanje odlučile uključiti zelene programe po uzoru na već postojeće projekte zelenih knjižnica u Hrvatskoj ili u svijetu. Ovaj naziv nije uvriježen i ne može se pronaći kao usvojen izraz u rječnicima ili dokumentima, ali služi kako bi pobliže opisao fokus neke školske knjižnice na održivost i promicanje ekološke svijesti. Potreba za ovakvim projektima javlja se unazad nekoliko desetljeća, međutim razvoj takvih praksi u školskim knjižnicama rezultat je postupnog osvješćivanja i kao takav vrlo je aktualan tek posljednjih nekoliko godina.

Među brojnim dosad objavljenim dokumentima, deklaracijama i akcijskim planovima vezanim uz održivi razvoj, kao najvažniji pokretači promjena ističu se međunarodni dokumenti koje su iznijeli Ujedinjeni narodi, glavno globalno tijelo za kreiranje smjernica održivog razvoja.³¹ Konkretnije rečeno, na svjetskoj konferenciji o održivom razvoju održanoj 2015. godine usvojen je novi *Program održivog razvoja do 2030. godine*, nazvan *Agenda 2030*, kojim su predstavili ukupno 17 ciljeva održivog razvoja (eng. *Sustainable Development Goals - SDG*) pozivajući sve zemlje, neovisno bile one bogate ili siromašne, na promicanje prosperiteta uz zaštitu planeta.³² Svi ti ciljevi međusobno su povezani i pridonose stvaranju uravnoteženog i održivog svijeta, a neki od njih su posebno usredotočeni na ekološke teme i zaštitu okoliša. Na provedbu ovog projekta obvezala se i Europska unija, uključujući dakle i Republiku Hrvatsku.

U ostvarivanju ciljeva održivog razvoja *Agende 2030*, kao ključne institucije prepoznate su knjižnice. Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) aktivno zagovara, promiče te daje upute za doprinos knjižnica u postizanju tih ciljeva. Naime, knjižnice su institucije koje osiguravaju pristup informacijama, što je od iznimne važnosti za učinkovitije ostvarivanje svakog od ciljeva. Također, IFLA-ina definicija zelene knjižnice govori da njezin program održivosti uključuje, između ostalog, i predanost općim ekološkim ciljevima i programima, pod čime se podrazumijeva „predanost vođena Ciljevima održivog razvoja UN Agende 2030 i Pariškim sporazumom o klimatskim promjenama te srodnim ekološkim certifikatima i programima“, što dodatno ukazuje na činjenicu da je program *Agende 2030* usko vezan uz knjižnice.³³

³¹ 17 ciljeva održivog razvoja – AGENDA UN 2030. Dostupno na: <https://odgovorno.hr/novi-ambiciozni-globalni-ciljevi-za-odrzivi-razvoj-un-2015/> (pristupljeno 05.08.2023.)

³² United Nations. Dostupno na: <https://www.un.org/en/> (pristupljeno 05.08.2023.)

³³ IFLA (2022). *What is a green library?* Dostupno na: <https://www.ifla.org/g/environment-sustainability-and-libraries/ifla-green-library-definition/> (pristupljeno 05.08.2023.)

Školske knjižnice idealan su kandidat za promicanje zelenih tema jer osim što svojim korisnicima, odnosno djeci i mladima, služe kao izvor informacija, od njih također stvaraju i pismene pojedince ostvarivanjem jedne od svojih temeljnih zadaća, to jest poticanjem čitanja od najranije dobi, ali i svih vrsta pismenosti, razvijanja kritičkog mišljenja i cjeloživotnog učenja.³⁴ Zbog toga, prepoznata je i njihova uloga u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja i shodno tome sastavljena je *Lista prijedloga književnih djela za promicanje održivog razvoja za djecu i mlade* s više od stotinu naslova domaćih i stranih autora s različitim temama koje, ukoliko se koriste, doprinose ostvarivanju svakog pojedinog cilja UN-ove *Agende 2030*.³⁵ Imajući na umu važnost ostvarivanja tih ciljeva, lista sadrži pomno odabrana djela koja služe kako bi potaknula čitatelje na intenzivnije razmišljanje i bavljenje načelima održivog razvoja.

Pomak u odgoju i obrazovanju u kojemu školska knjižnica aktivno sudjeluje dogodio se i početkom 2019. godine kada je u sklopu cjelovite kurikularne reforme donesena *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*.³⁶ Međupredmetna tema *Održivi razvoj* jedna je od ukupno sedam definiranih tema, a sve one su povezane i s ciljevima *Agende 2030*. Ove teme se povezuju sa sadržajima različitih nastavnih predmeta kako bi se razumjelo, istražilo i primijenilo načela održivosti na širok spektar tema, a pri tome školska knjižnica, koja je izravno uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti, također postaje polazištem za realizaciju zadanih ciljeva i očekivanja kurikuluma.³⁷ Kroz rad na međupredmetnoj temi *Održivi razvoj*, školski knjižničar može pomoći učenicima da razviju svijest o važnosti očuvanja okoliša, društvenoj pravdi i ekonomskoj ravnoteži. Nadalje, kroz ovakav pristup učenju, učenici se pripremaju postati odgovorni građani koji doprinose održivoj budućnosti na lokalnoj i globalnoj razini, a time se ispunjavaju i temeljne zadaće i ciljevi školske knjižnice.

Na koje načine školska knjižnica može djelovati u promicanju održivog razvoja i zelenih tema? Prvenstveno nabavnom politikom jer je njezina uloga u obrazovanju da sadržajem i opsegom fonda udovolji suvremenim zahtjevima nastavnih planova i programa, ali i individualnih interesa korisnika, što znači da je školski knjižničar zadužen za biranje knjiga, časopisa i drugih materijala i stoga nabavom knjiga koje se bave ekološkim temama i sličnim

³⁴ Saetre, T. P. i Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Hrvatsko knjižničarsko društvo.

³⁵ Milički, J. i Sudarević, A. (2023). Školska knjižnica – središnje mjesto edukacije za održivi razvoj. *Novi uvez: Glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva*, 21(39), 96.

³⁶ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 7/2019-152. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 06.08.2023.)

³⁷ Milički, J. i Sudarević, A. (2023). Školska knjižnica – središnje mjesto edukacije za održivi razvoj. *Novi uvez: Glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva*, 21(39), 98.

područjima može sudjelovati u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja.³⁸ Također, kako bi pobudio interes učenika za ovakve teme neophodno je da se uključi u provođenje međupredmetnih tema kroz nastavne i izvannastavne aktivnosti. Nadalje, knjižničari su svjesni da je školska knjižnica važan čimbenik u obrazovanju zajednice, ali isto tako i učenju od te iste zajednice, a pokretanje takvog procesa moguće je uspostaviti na tri različita načina: uspostavljanjem suradnje s lokalnom zajednicom, provedbom samostalnih knjižničkih projekata ili uključivanjem u projekte koje organizira neka institucija u lokalnoj zajednici. Uz primjenu jednog od navedenih djelovanja, kao rezultat se dobiva cikličko djelovanje koje je ključno u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja.³⁹

Može se zaključiti da su unutar zadnjih desetak godina, zahvaljujući važnim dokumentima i inicijativama koje su potaknule projekte održivog razvoja, školske knjižnice prepoznale važnost aktivnog sudjelovanja u projektima zelenih knjižnica, kao i u opismenjavanju djece i mladih, pri čemu se osobito misli na zelenu pismenost.

3.2. Zelena pismenost u školskoj knjižnici

„Pismenost je most od bijede do nade.“⁴⁰

- Kofi Annan, bivši glavni tajnik Ujedinjenih naroda

Ovom snažnom rečenicom obilježen je Međunarodni dan pismenosti 1997. godine, naglašavajući kako je upravo pismenost sredstvo koje, kada se mudro koristi, može promijeniti svijet na bolje. Toga su svjesne i obrazovne institucije, uključujući i školske knjižnice, čije su glavne zadaće poučavanje svih vrsta pismenosti, a pod time se također misli i na zelenu pismenost.

Zelena pismenost kao pojam u stručnoj literaturi pojavljuje se prvi put 60-ih godina prošloga stoljeća. U knjižničarskom kontekstu najčešće će se pronaći pod tim nazivom, međutim moguće je naići i na druge slične termine kao što su: „ekološka pismenost, ekopismenost, obrazovanje za održivi razvoj (OOR)“ i drugi slični pojmovi koji su istoznačni „zelenoj

³⁸ Kovačević, D., Lasić-Lazić, J. i Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica-korak dalje*. Zagreb: Filozofski fakultet.

³⁹ Milički, J. i Sudarević, A. (2023). Školska knjižnica – središnje mjesto edukacije za održivi razvoj. *Novi uvez: Glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva*, 21(39), 98.

⁴⁰ United Nations. *Secretary-general stresses need for political will and resources to meet challenge of fight against illiteracy*. Dostupno na: <https://press.un.org/en/1997/19970904.sgsm6316.html> (pristupljeno 06.08.2023.)

pismenosti“.⁴¹ Osim što ima brojne sinonime, ova pismenost zapravo obuhvaća i različite oblike pismenosti, prvenstveno čitateljsku, ali i informatičku, informacijsko-komunikacijsku, medijsku i slično.⁴² Kada se govori o zelenoj pismenosti u knjižnicama, ne misli se samo na opismenjavanje korisnika, odnosno sposobnosti čitanja i pisanja, već i na sustavno promicanje osvješćivanja o načinima na koje ljudske aktivnosti utječu na okoliš, kao i aktivno djelovanje radi smanjenja tog utjecaja. Jednostavnije rečeno, zelena pismenost može se definirati kao „skup vještina i znanja koje omogućuju ispravno postupanje i razumijevanje utjecaja čovjeka i čovjekovog djelovanja na okoliš“.⁴³

Školske knjižnice koje prate zelene programe drugih knjižnica u Hrvatskoj ili inozemstvu i proučavaju primjere dobre prakse, također i same planiraju vlastite kurikulume koji uključuju različite programe razvoja zelene pismenosti, pritom pazeći da su prilagođeni svim uzrastima, kao i individualnim potrebama korisnika. S obzirom da su teme zaštite okoliša poprilično kompleksne, programi zelene pismenosti trebaju objediniti teoriju i praktičan rad, kako bi se kroz informiranje djeci na jasan način objasnili uzroci i posljedice, dok kroz praktičan rad i sami dolaze do novih obrazaca ponašanja i rješenja za određene probleme.⁴⁴ Teorijski dio upoznavanja sa zelenim programima obuhvaćao bi primjerice ponudu i promociju knjiga ekološke tematike, čitanje i prepričavanje, stručna predavanja, projekcije filmova i slično. S druge strane, praktičan rad odnosi se na aktivnosti kao što su projekti, radionice, pokusi, istraživanja, a ovakva praktična djelovanja u kombinaciji s teorijom idealan su alat za postizanje ciljeva jer se bolje urezuju u pamćenje djeteta i ostaju trajno pohranjeni. Na usvajanje novih informacija bitno utječe i okolina, što podrazumijeva da je korisno održavati radionice ne samo u razredu, već i u prirodi.⁴⁵

Kako bi se u školskoj knjižnici uspješno promicale teme zelene pismenosti, potrebno je razviti plan i strategiju za implementaciju takvoga sadržaja, odnosno postaviti ciljeve, odrediti aktivnosti i resurse te odabrati pristup, ali prije svega potrebna je zainteresiranost i motiviranost školskoga knjižničara, kao i potpora ostalih zaposlenika škole. U sljedećem poglavlju objasniti će se koje su ključne kompetencije školskoga knjižničara koji posluje i kao zeleni knjižničar.

⁴¹ Čadovska, I. i Tkalčić, A. (2017). Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), 69.

⁴² Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Zelena knjižnica u kurikulumu srednje škole*. Dostupno na: <https://www.hkdrukstvo.hr/hkdnovosti/clanak/1663> (pristupljeno 06.08.2023.)

⁴³ Hrčak (2019). *Pismenost i učenje za održivi razvoj: izlaganje sa stručnog skupa*. Dostupno na: https://issuu.com/hrcak_hcd/docs/hrcak_57_58_09_2019 (pristupljeno 06.08.2023.)

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

3.3. Školski knjižničar – promicatelj zelenih usluga

Školski knjižničar je stručnjak koji upravlja školskom knjižnicom na učinkovit i profesionalan način. Pod pojmom „stručnost“ podrazumijeva se da je školski knjižničar visokoobrazovana osoba, odnosno od njega se očekuje jednaka razina obrazovanja kao i za ostale obrazovne stručnjake, to jest nastavnike. To znači da stručni suradnik mora posjedovati i pedagoške kompetencije kako bi mogao raditi u školstvu, a sama ova činjenica govori koliko je posao školskog knjižničara zapravo kompleksan i zahtjevan, suprotno stereotipima koji se često nameću. Samo obrazovanje i znanje nije dovoljno, pa se stoga od školskog knjižničara očekuje i da posjeduje određene vještine i stavove kako bi mogao obavljati poslove u školskoj knjižnici. Tako se od njega između ostaloga očekuje i profesionalnost u komunikaciji i radu, vještina razumijevanja potreba svakoga korisnika te informacijske vještine i znanje o kvalitetnoj upotrebi informacija.⁴⁶ No ono što je također od iznimne važnosti za kvalitetan rad i ozračje u knjižnici jesu osobnost knjižničara, njegova ljubav prema radu, suradnja i sposobnost komunikacije s učenicima i ostalim suradnicima. Školski knjižničar koji voli svoj posao kontinuirano se educira i usavršava, prati trendove, kako bi shvatio i potrebe učenika, olakšao njihovo učenje i približio im knjižnicu na nove i zanimljive načine. S obzirom da za svaku školsku godinu izrađuje plan i program koji izražava specifične potrebe škole i učenika, a kojim se omogućava da se ispune određeni ciljevi koji su u skladu s djetetovim potrebama i sposobnostima te se osigura najdjelotvorniji i najuspješniji rad, svakako su važne i komunikacijske i organizacijske vještine knjižničara. Poželjno je da knjižničar bude otvorena i komunikativna osoba, uvijek spremna saslušati i uvažiti učenikove potrebe i prijedloge, te da ima izraženu želju za poticanjem različitih aktivnosti s učenicima i ostalim suradnicima. Pri tome bi se kao tri značajne aktivnosti koje školski knjižničar provodi mogle istaknuti čitanje, informacijska pismenost i kulturna i javna djelatnost.⁴⁷ Poticanjem na čitanje knjižničar pomaže učeniku da razvije nove vještine, stekne nova znanja i najvažnije od svega, da razvije ljubav prema čitanju i učenju. Informacijska pismenost omogućit će učenicima da samostalno izvršavaju zadatke i pomoći im u daljnjem napretku. Kroz kulturnu i javnu djelatnost osigurava se razvijanje socijalnih vještina, promicanje kulture i razvoj ličnosti djeteta. Sve ove aktivnosti knjižničar ne može provoditi potpuno samostalno jer su prije svega potrebni učenici koji će biti voljni sudjelovati, ali i nastavnici, pa je neophodna

⁴⁶ Zovko, M. (2009). Školska knjižnica u novom tisućljeću. *Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 36(1), 45.

⁴⁷ Šušnjić, B. (2009). Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum. *Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 36(1), 41.

suradnja između školskog knjižničara i ostalog suradničkog osoblja kako bi se ostvarili svi potencijali učenika.

Među ključnim kompetencijama školskoga knjižničara mogu se izdvojiti i etička i društvena odgovornost, kao i njegova odgovornost da radi u svrhu javnoga dobra.⁴⁸ Ako se tome nadoda i strast prema ekološkim temama te motivacija za podizanje svijesti o održivosti, ali i svijest da je upravo škola mjesto gdje se mora raditi na rješavanju društvenih pitanja i problema, može se reći da je knjižničar na dobrom putu da postane „zeleni“ knjižničar.

Zeleni knjižničar je profesionalac koji ulaže višestruke napore kako bi promicao pokret zelenih knjižnica, to jest brigu o okolišu, ali i brigu o zdravlju i dobrobiti zajednice. Iako školski knjižničari djeluju unutar veće organizacije, zbog čega je donošenje promjena često van njihove kontrole, kao i raspolaganje financijskim sredstvima, oni bez obzira na ograničenja mogu biti primjer drugima. Neki od projekata koji doprinose promjeni, a ne zahtijevaju velike financijske izdatke su:

- program razmjene knjiga među učenicima
- poticanje djece na korištenje e-knjiga i uklanjanje zastarjelih knjiga kako bi se uštedio prostor, odnosno promocija digitalnog sadržaja i online resursa kako bi se smanjila potrošnja papira
- štednja energije u školskoj knjižnici radi smanjenja troškova
- postavljanje spremnika za recikliranje papira, plastike i stakla te kompostiranje organskog otpada u knjižnici kako bi se smanjila količina otpada koji završava na odlagalištima
- sadnja različitih biljaka
- stvaranje zelenog kutka i slično.⁴⁹

Kroz takve postupke, školski knjižničar može poslužiti kao model ekološki odgovornog ponašanja i inspirirati učenike, nastavnike i cijelu školsku zajednicu da slijede isti put prema održivijem načinu života. U sljedećim poglavljima pozornost će se posvetiti konkretnim primjerima u praksi škola koje su se uključile u zelene projekte.

⁴⁸ Saetre, T. P. i Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Hrvatsko knjižničarsko društvo.

⁴⁹ Uttara S. Sawant and Rupesh G. Sawant (2018). Green library (gl) and role of green librarian. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 6(2), 1670.

4. Zelene školske knjižnice u Hrvatskoj – primjeri u praksi

Projekti zelenih školskih knjižnica primjenjuju se kako u osnovnim, tako i u srednjim školama. Iako temeljne zadaće i ciljevi školske knjižnice i knjižničara ostaju isti, u promicanju ekoloških tema i osvješćivanja svakako postoje razlike u pristupu korisnicima, kako bi određena aktivnost bila što uspješnije prilagođena uzrastu i potrebama djece i mladih. Zbog toga, važno je reći da se, ovisno o dobi, ovi projekti mogu razlikovati po kompleksnosti tema, složenosti aktivnosti, kao i po vrsti istraživanja odnosno oblika izvođenja projekta. U sljedećim poglavljima predstaviti će se primjeri prakse u osnovnim i srednjim školama kako bi se stekao uvid u raznolikost pristupa i projekata koji se provode u školskim knjižnicama. Kroz konkretne primjere projekata te prikaz njihovih ciljeva i postignutih rezultata prikazat će se neke od inače brojnih metoda promicanja ekološke osviještenosti. Budući da se primjeri prakse temelje na prikazima konkretnih primjera, odnosno na općenitom opisu i ilustraciji projekata, potrebno je i dublje istraživanje i kritičko razmatranje zbog čega će se u nastavku rada analizirati i školski kurikulumi kako bi se razumjelo na koji način se zelene teme integriraju u programe školske knjižnice, koliko su uključene i na koji način im se pristupa te koji su potencijalni nedostaci u projektima.

4.1. Zelene knjižnice osnovnih škola

Osnovna škola Vjekoslava Paraća u Solinu primjer je škole koja je počela promicati ekološke teme još prije nego što su one postale sveprisutne u Hrvatskoj, a to dokazuje činjenica da ova škola ima međunarodni status eko škole još od 1998. godine, odnosno već 25 godina. U školi se, u suradnji sa školskom knjižnicom, provode različite aktivnosti s ciljem razvijanja ekološke svijesti kod učenika i nastavnika, a polazište za aktivnosti predstavljaju četiri teme: štednja vode, zbrinjavanje otpada, zdrav život i energija. Školska knjižničarka aktivno promiče zelene teme te je kroz dvije školske godine 2017./2018. i 2018./2019. u suradnji s učenicima provela istraživanje koje je rezultiralo izradom „Eko rječnika“. U ovom projektu učenici su istraživali značenje 68 eko pojmova, a na kraju školske godine su i provjerili svoje znanje kroz natjecanje na kojemu su uspješni učenici bili nagrađeni.⁵⁰ Izrada rječnika kroz istraživanje dobar je primjer ekološkog projekta jer podrazumijeva aktivno sudjelovanje

⁵⁰ Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Eko rječnik učenika Osnovne škole Vjekoslava Paraća*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1659> (pristupljeno 08.08.2023.)

učenika, edukaciju kroz istraživanje te poticanje trajnog učenja o ekološkim temama kroz nagrade kao motivaciju.

Sličan projekt proveden je i u Osnovnoj školi Zlatar Bistrica koja također ima status eko škole. Radi se o projektu provedenom u 2017. i 2018. godini kroz zajedničku suradnju školske knjižničarke, razrednih učiteljica, učenika, ali i učiteljica engleskoga i njemačkoga jezika. Projekt je proveden u sklopu kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja i stoga povezuje više nastavnih predmeta, kao i međupredmetnu temu Održivog razvoja, a nazvan je „Ekoslovarica“ jer su učenici izradili slovaricu za početno učenje slova kroz učenje o ekologiji i ekološkim pojmovima. Posebnost ove slovarice je u tome što je trojezična, odnosno na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, a učenici su ju izradili uz pomoć knjiga ekološke tematike te dječjih enciklopedija i časopisa iz školske knjižnice. Projekt je bio predstavljen i lokalnoj zajednici, ali i na županijskoj i državnoj smotri projekata te je, s obzirom na uspjeh, poslužio i kao dobar primjer za buduće projekte. Uspješnost projekta potvrđuje i njegov nastavak, takozvana „Ekoslovarica II“ koja je digitalizirana, a kasnije i tiskana u obliku koji je naznačen na slici 1 te služi kao obrazovni materijal.⁵¹ Primarna motivacija za provođenje ovoga projekta bila je tema ekologije, međutim kroz praktični rad na slovarici proizašlo je puno rezultata. Prvenstveno, projekt je pružio učenicima priliku da razvijaju svoju kreativnost i maštu. Nadalje, učenici su poboljšali svoje vještine pismenog i usmenog izražavanja na materinskom i stranom jeziku, kao i društvene i emocionalne vještine jer su kroz rad na projektu morali surađivati, razmjenjivati mišljenja i rješavati probleme. Osim stjecanja znanja o ekologiji, projekt je obogatio njihovu cjelokupnu edukaciju te im omogućio da razviju širok spektar vještina koje su bitne za njihov daljnji napredak.

⁵¹ Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Ekološko-edukativno-kreativni projekt „Ekoslovarica“ u OŠ Zlatar Bistrica*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1660> (pristupljeno 08.08.2023.)



Slika 1. Ekoslovarica Osnovne škole Zlatar Bistrica⁵²

Još jedna školska knjižnica koja je svjesna svoje uloge u promicanju očuvanja okoliša jest Osnovna škola Bartola Kašića u Vinkovcima koja je pred sebe stavila zadatak da unaprijedi učenje o brizi za okoliš od najranije dobi na način da potakne sve svoje korisnike na aktivno sudjelovanje u ekološkim aktivnostima, a s tim ciljem je svoje aktivnosti okupila pod nazivom „Razmišljaj zeleno, djeluj zeleno“. Ova knjižnica je od 2017. do 2019. godine pokrenula brojne zelene projekte, a također je već nekoliko godina uključena u projekt „Zelena knjižnica“. Među aktivnostima koje potiču na razmišljanje može se izdvojiti prikazivanje edukativnih filmova, primjerice dokumentarnoga filma *A Simpler Way: Crisis as Opportunity* u kojemu se govori o povratku prirodi i prirodnom načinu života. No, s obzirom da se knjižnica vodi parolom „djeluj zeleno“ održane su i različite radionice u kojima su djeca imala glavnu ulogu, pa su tako održali radionicu reciklaže koja je prikazana na slici 2, a na kojoj su izrađivali platnene vrećice od starih majica, kao i radionice stripa na kojima su napravili stripove ekološke tematike, a također su sudjelovali i na natjecanjima s literarnim i likovnim radovima, a jedan od primjera bila je izrada slikovnice „Lijina šuma“ koja prikazuje očuvanje šume i ljudsko ponašanje u okolišu.⁵³ Projekti provedeni u ovoj zelenoj školskoj knjižnici predstavljaju još jedan primjer povezivanja ekoloških tema s razvojem djetetovih vještina, jer kombiniranje izrade torbi, stripova i slikovnica uključuje više područja kao što su umjetnost, književnost i recikliranje, a time se potiče raznolikost interesa i talenata učenika.

⁵² Slika preuzeta sa: <https://rtlpomazedjeci.hr/hr/2015/projekti-2019/ekoslovarica-u-osnovnoj-skoli-zlatar-bistrica/> (pristupljeno 08.08.2023.)

⁵³ Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Razmišljaj zeleno, djeluj zeleno*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1661> (pristupljeno 08.08.2023.)



Slika 2. Radionica reciklaže u Osnovnoj školi Bartola Kašića u Vinkovcima⁵⁴

Primjer školske knjižnice koja kroz projekte održivog razvoja ispunjava više svojih zadaća jest ona Osnovne škole Augusta Cesarca u Krapini u kojoj školska knjižnica ima važnu ulogu u pružanju pomoći i podrške učenicima s posebnim potrebama. Školska knjižnica ove škole kroz svoj rad promiče raznovrsne programe i aktivnosti kako bi omogućila jednake mogućnosti za sve, pa tako i za potrebe učenika s posebnim potrebama, s ciljem razvoja njihovih kognitivnih, praktičnih i socijalnih kompetencija.⁵⁵ Školska knjižničarka zalaže se za promicanje zelene pismenosti i održivog razvoja, a kao rezultat toga nastale su, u suradnji s edukacijskom rehabilitatoricom, dvije radionice. Radionica „Misli, djeluj i živi zeleno!“ osmišljena je za djecu s poteškoćama, dok je druga radionica „Pucati od zdravlja kao gora – uz održivo baš je fora!“ za darovitu djecu. Radionice su bile izravno povezane sa sadržajima nastavnog predmeta Prirode, kao i s međupredmetnim temama *Održivi razvoj*, *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije*. Polaznici obje radionice imali su priliku razviti različite vještine i osvijestiti važnost zaštite okoliša kroz istraživački i samostalni rad, a glavne teme su bile pravila ponašanja u prirodi i unapređenje zdravlja.⁵⁶ Ova školska knjižnica dala je odličan primjer prakse jer je kroz radionice obuhvatila više nastavnih sadržaja, ali isto tako i različite skupine djece čime pokazuje da je inkluzija u školi

⁵⁴ Slika preuzeta sa: Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Razmišljaj zeleno, djeluj zeleno*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1661> (pristupljeno 08.08.2023.)

⁵⁵ Gregurović Petrović, G. (2022). *Školska knjižnica - mjesto promicanja održivog razvoja u radu s učenicima s posebnim potrebama*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

⁵⁶ Ibid.

ne samo moguća, već i potrebna, kao i da provedba zelenih aktivnosti nije teška koliko se čini.

4.2. Zelene knjižnice srednjih škola

U srednjim školama učenici su sposobni dublje istraživati složenije ekološke teme kao što su klimatske promjene, ekološka politika ili održivost u industriji. Stoga se u kurikulumima školskih knjižnica mogu planirati složeni programi zelene pismenosti, a primjer jedne takve knjižnice daje Medicinska škola u Osijeku. Školska knjižničarka ove škole aktivno se zalaže za promicanje ekološke osviještenosti, što dokazuje činjenica da je od 2017. do 2020. godine planiran kurikulum „Zelena knjižnica“ te su održane brojne aktivnosti na tu temu.⁵⁷ Učenici su se educirali o važnosti očuvanja okoliša kroz projektnu nastavu i istraživački rad, a posebno se može istaknuti sudjelovanje stručne suradnice knjižničarke i učenika u akciji *Posadi drvo, ne budi panj*. Iz slike 1 vidljivo je da su u organiziranoj akciji imali priliku posaditi različite voćke upravo u školskom dvorištu, a aktivnost je održana s ciljem poticanja učenika „na ozelenjivanja vlastite životne sredine posebno u urbaniziranim sredinama što bi trebalo utjecati na poboljšanje klimatskih promjena“.⁵⁸ Školska knjižnica koja uključuje promicanje zelenih programa u svoje misije, planove i vizije, odnosno izrađuje plan s jasno određenim ciljevima i ishodima, a nakon toga ostvaruje plan kroz rad s učenicima odličan je primjer zelene knjižnice i može biti inspiracija drugim školama i knjižnicama da također uključe ekološke teme u svoje aktivnosti i kurikulum.

⁵⁷ Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Zelena knjižnica u kurikulumu srednje škole*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1663> (pristupljeno 06.08.2023.)

⁵⁸ Zelena knjižnica (2020). *Posadi drvo, ne budi panj – dio III*. Dostupno na: <https://smoska.wordpress.com/2020/03/03/posadi-drvo-ne-budi-panj-dio-iii/> (pristupljeno 09.08.2023.)



Slika 1. Akcija *Posadi drvo, ne budi panj*⁵⁹

Među važnim školama koje promiču aktivno društveno djelovanje, a u sklopu toga predstavljaju i projekte koji povezuju knjigu, knjižnicu i održivi razvoj ističe se Prva riječka hrvatska gimnazija koja je 2022. godine provela projekt pod nazivom *Zelena lektira: Jabuka za srce*. Projekt je ostvaren u suradnji školske knjižničarke, nastavnice hrvatskog jezika i učenika drugog razreda srednje škole, a cilj je bio promicanje čitanja, održivog razvoja, imaginacije te kritičkog mišljenja na temelju humanističkog pristupa društvenim problemima kao što je problem okoliša, pritom se oslanjajući i na UN-ovu *Agendu 2030*. Projekt se sastojao od više različitih etapa koje su obuhvaćale čitanje književnih djela i gledanje dokumentarnog filma, predavanje o tome što je i kako funkcionira održivi razvoj te na kraju praktični rad učenika, odnosno izrada prezentacije u obliku knjige.⁶⁰ Autorice smatraju kako je pristup korišten tijekom projekta najbolji za obrađivanje tema održivog razvoja, a s obzirom da projekt zaista spaja raznolike pristupe i metode kako bi potaknuo razumijevanje, svijest i akciju vezanu uz održivi razvoj među učenicima, a kako je prezentiran i na IFLA-inoj mrežnoj stranici Library Map of the World, može se zaključiti da se radi o primjeru dobre prakse promicanja ekološke osviještenosti.

⁵⁹ Slika preuzeta sa: Zelena knjižnica (2020). Posadi drvo, ne budi panj – dio III. Dostupno na: <https://smoska.wordpress.com/2020/03/03/posadi-drvo-ne-budi-panj-dio-iii/> (pristupljeno 09.08.2023.)

⁶⁰ Karina, H. i Vidović, S. (2022). *Zelena lektira*. Pogled kroz prozor-digitalni časopis. Dostupno na: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2022/09/30/zelena-lektira/> (pristupljeno 09.08.2023.)

U promicanje održivog razvoja uključila se i Ugostiteljsko-turistička škola u Osijeku koja od 2005. godine ima status eko škole, a u 2015. godini počinje sudjelovati i u projektu „Zelena knjižnica“ te stoga već dugi niz godina na različite načine podupire ove teme. U školskoj knjižnici se održavaju brojne aktivnosti kao što su edukacije, izrade postera, gledanje dokumentarnih filmova i čitanje književnih djela, a knjižnica također ima i svoj zeleni kutak posvećen upravo knjižnoj građi o ekologiji. Ono što školska knjižničarka također ističe na mrežnoj stranici jest da se i u otežanim okolnostima, odnosno tijekom pandemije 2020. godine, pozornost posvećivala aktivnostima promicanja ekološke osviještenosti. Jedna od posebno važnih edukacija namijenjena upravo učenicima ove škole je *Sprječavanje nastanka otpada od hrane*.⁶¹ Aktivnosti poput edukacije o sprječavanju otpada hrane imaju potencijal da potaknu praktične promjene u ponašanju učenika i budućih stručnjaka u ugostiteljskom sektoru. Nadalje, činjenica da su ova škola i knjižnica uspjeli održati fokus na ekološkoj osviještenosti čak i tijekom pandemije svjedoči o predanosti knjižničara, a također i da je pristup važnim temama moguć unatoč izazovima.

Iako još uvijek mnoge školske knjižnice ne sudjeluju u programima zelene pismenosti zbog različitih čimbenika koji utječu na njihovo djelovanje, među kojima je i nedostatak svijesti o potencijalnim pozitivnim rezultatima, školska knjižnica Srednje škole Buzet dokazala je da u suradnji s drugim institucijama može utjecati na promjene. Konkretna promjena se dogodila kada je školska knjižnica u okviru projekta „Zelena knjižnica“ i u suradnji s organizacijom „Greenpeace Hrvatska“ sudjelovala u kampanji protiv plastike uz podršku učenika koji su podizali ekološku svijest dijeleći plastičnu ambalažu za višekratnu uporabu s Greenpeaceovim materijalom. Sudionici projekta su također zahtijevali bolje zakone o otpadu što je rezultiralo pozitivnim pomakom jer su 2017. godine usvojeni Novi zakoni EU o otpadu.⁶² Knjižnica je također sudjelovala i u natjecanju „Europsko stablo godine“ kako bi pridonijela podizanju svijesti o važnosti zaštite prirodnih dragocjenosti te očuvanju raznolikosti života u prirodi.⁶³

Na aktivno promicanje ekoloških inicijativa i prakticiranje zelenih aktivnosti u školskim knjižnicama utječu različite inicijative koje osiguravaju ili predlažu različite projekte. Jedna od takvih je i inicijativa „Pokrenimo zelene knjižnice“ koja knjižničarima svake godine nudi

⁶¹ VirtuOS. *Zelena knjižnica*. Dostupno na: <https://rck-utso.hr/projekti/zelena-knjiznica/> (pristupljeno 10.8.2023.)

⁶² Labotić, B. (2018). *Projekt Zelene knjižnice*. Dostupno na: <https://www.skole.hr/projekt-zelene-knjiznice-2/> (pristupljeno 10.08.2023.)

⁶³ Labotić, B. (2018). *Projekt Zelene knjižnice*. Dostupno na: <https://www.skole.hr/projekt-zelene-knjiznice/> (pristupljeno 10.08.2023.)

različite dokumentarne filmove u sklopu E?!-Okolišnog festivala, s ciljem motiviranja knjižničara na korištenje i prikazivanje istih u matičnim ustanovama, a ista se pokazala jako utjecajnom jer školske knjižnice nerijetko koriste dane materijale za osmišljavanje vlastitih projekata.⁶⁴ Nadalje, stranica Portal škole.hr ima također velik utjecaj jer preporučuje projekte školskim knjižničarima u svrhu širenja svijesti o održivom razvoju i zaštiti okoliša kod učenika svih uzrasta.⁶⁵

Iz navedenih primjera osnovnih i srednjih škola evidentno je kako školske knjižnice mogu sudjelovati u podizanju ekološke svijesti učenika kroz svoje usluge i poslovanje. Uvrštavanjem tema održivog razvoja u kurikulum škole putem različitih radionica i predavanja, kao i korištenjem različitih materijala i vrsta aktivnosti, školski knjižničari mogu postati zelenim knjižničarima neovisno o zgradi i okruženju, ali i financijskim mogućnostima. Spomenuti projekti osnovnih i srednjih škola odražavaju specifične potrebe za čije ostvarenje koriste različite metode te se stoga u njihovom radu mogu prepoznati određene sličnosti, ali i razlike u ciljevima i ishodima učenja. Najveća sličnost primjećuje se u projektima Osnovne škole Vjekoslava Paraća u Solinu i Osnovne škole Zlatar Bistrica koje za cilj imaju edukaciju o ekološkim temama kroz istraživanje, a ishodi učenja u oba projekta obuhvaćaju razvoj znanja i svijesti o ekologiji, a također teže i povezivanju ekološke svijesti s jezičnim vještinama. S druge strane, prikaz ostalih osnovnih škola pokazuje da su njihovi ciljevi također osvješćivanje učenika o okolišu, međutim ishodi učenja se razlikuju jer se posebna pozornost pridaje poticanju društvenih i kreativnih vještina praktičnim radom, kao i inkluziji i razvoju kompetencija učenika s posebnim potrebama. Nadalje, u navedenim projektima srednjih škola ostvaruju se različiti ciljevi kao što su praktična edukacija učenika u strukovnom sektoru s ishodima učenja koji se posebno fokusiraju na razvoj praktičnih vještina, ali i primjerice projekti s ciljevima promicanja ekološke svijesti kroz kampanje po čijem završetku se kao rezultat dobiva aktivno promicanje promjena u zajednici. Svi navedeni projekti kao polazište u svome radu imaju održivi razvoj, međutim kroz različite aktivnosti i pristupe učenju pokazuju da se radi o izrazito širokom pojmu s neiscrpnim izvorom tema i mogućnostima njegova provođenja.

⁶⁴ Zelena knjižnica. 8. zajednička akcija „Pokrenimo zelene knjižnice“. Dostupno na: <https://zk.dbi.hr/2022/11/24/8-zajednicka-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (pristupljeno 10.08.2023.)

⁶⁵ Portal škole.hr. Dostupno na: <https://www.skole.hr/> (pristupljeno 10.08.2023.)

5. Pregled aktivnosti zelenih školskih knjižnica po kurikulumu

Promicanje zelenih aktivnosti u knjižnicama, posebno u školskim knjižnicama, nije samo trend nego nužna potreba kako bi se na učinkovit način odgovorilo na izazove poput klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti, iscrpljivanja prirodnih resursa i slično. Primjeri dobre prakse pokazuju da su školske ustanove prihvatile poziv za uključivanjem u projekte održivog razvoja, međutim, kako bi se odredilo koliko se ozbiljno shvaćaju pitanja i problemi ekologije, nužno je vidjeti koliko pozornosti im se posvećuje prilikom planiranja školskog kurikuluma za svaku školsku godinu. Analiza kurikuluma školskih knjižnica koje promiču zelene i ekološke projekte pruža dublji uvid u uspješnost i napredak zelenih programa u hrvatskim odgojno-obrazovnim ustanovama. Stoga se posebna pozornost u ovome radu posvećuje upravo analizi kurikuluma zelenih školskih knjižnica da bi se razumjelo kako su ekološke teme integrirane u obrazovne programe. Cilj analize jest da pruži uvid u usklađenost školskih programa s globalnim potrebama održivosti, istraži interdisciplinarni pristup učenju te da se procijene stvarni učinci promicanja zelenih aktivnosti na učenike. U radu se kroz pregled i usporedbu aktivnosti u više različitih kurikuluma želi dati primjer školama, knjižnicama i obrazovnim institucijama kako da poboljšaju svoje strategije promicanja zelenih aktivnosti ili kako da uvrste u svoje planove i programe već postojeće projekte. U nastavku teksta analizirat će se kurikulumi šest različitih škola, od kojih su četiri osnovne, a dvije srednje škole.

Kroz pregled će se nastojati analizirati:

- Uključenost ekoloških tema u kurikulum kroz godine
- Sadržaj tema
- Metode primjene aktivnosti
- Interdisciplinarnost
- Suradnje
- Kontinuiranost projekata
- Vrednovanje uspjeha projekta.

5.1. I. gimnazija Zagreb

I. gimnazija u Zagrebu je srednja škola koja u svome radu teži osnaživanju multidisciplinarnog pristupa putem različitih aktivnosti, kao što su primjerice eko grupa, projektni dani koji podrazumijevaju humanitarne eko-akcije i ostali slični projekti, a iz tog razloga se 2015. godine pridružila i projektu „Zelena knjižnica“.⁶⁶

Kroz pregled školskih kurikuluma od 2015. do 2023. godine uočava se da se radi o primjeru škole koja svake godine aktivno provodi barem jedan projekt u sklopu promicanja ekološke osviještenosti, a uglavnom je riječ o barem dva projekta.⁶⁷ U 2015. godini u sklopu izvannastavnih aktivnosti postoji „Eko grupa“ koju su do 2017. godine vodile različite profesorice, a od 2018. godine ovaj projekt preuzima stručna suradnica knjižničarka. Prve godine kada je knjižničarka preuzela projekt „Eko grupa“, on je obuhvaćao posjet Jesenskom eko seminaru u organizaciji Zelene akcije, kao i posjet bolnici u Gornjoj Bistri i sličnim ustanovama, dok sljedeće tri godine vodi projekt prikupljanja plastičnih boca i sakupljanja novaca za bolesne i nemoćne. Oba projekta su postojala još u 2015. godini i ostala su skoro nepromijenjena. Dakle, teme održivog razvoja nisu se proširivale, a u školskoj godini 2022./2023. aktivnosti nisu više održavane. Shodno tome, školska knjižničarka u zadnjoj školskoj godini nije nositelj nijednog projekta, ali je sudionik u projektu „DiZel“ kojemu je jedan od ciljeva promicanje zelenih vještina. Ključne teme koje stručna suradnica knjižničarka promovira kroz rad s „Eko grupom“ jesu važnost zaštite okoliša, kao i pomaganje bolesnima i nemoćnima. Stoga se kao temeljni ciljevi navode osvješćivanje učenika o važnosti zaštite prirode i važnosti pomaganja bolesnima i nemoćnima. Pretpostavka je da se u „Eko grupu“ uključuju učenici svih razreda koji su također aktivni sudionici projekta jer ih se poziva na prikupljanje plastičnih boca, ali se ne navode metode promoviranja ovog projekta. Nadalje, projekt je označen kao dio izvannastavnih aktivnosti, međutim ne navode se specifični nastavni predmeti koji bi bili vezani uz aktivnost, stoga je pretpostavka da se ovim projektom ne ostvaruje interdisciplinarna povezanost niti s jednim predmetom. Pri tome, može se zaključiti da stručna suradnica knjižničarka projekte ostvaruje samo u suradnji s učenicima, ali ne i s drugim nastavnicima. Što se tiče kontinuiranosti projekta „Eko grupe“, održavao se od 2015. do 2022. godine, dok u posljednjoj školskoj

⁶⁶ U I. gimnaziji otvorena „Zelena knjižnica“ (2015). Dostupno na: <https://www.prva.hr/index.php/2015/11/23/u-i-gimnaziji-otvorena-zelena-knjiznica/> (pristupljeno 11.08.2023.)

⁶⁷ Prva gimnazija. *Službeni dio - akti škole*. Dostupno na: <https://www.prva.hr/sluzbeni-dio-akti-skole/> (pristupljeno 11.08.2023.)

godini nije održan. Projekt je svake godine jednako evaluiran, a vrednovanje je podrazumijevalo usmeni razgovor s učenicima te su rezultati korišteni kao smjernica za proširenje aktivnosti i pronalaženje načina za uključivanje većeg broja učenika. Iako projekt nije bio modificiran tijekom vremena, činjenica da je relativno kontinuirano održavan i da je trajao cijelu školsku godinu svakako ukazuje na njegovu uspješnost.

5.2. Srednja škola Braća Radić Kaštel Štafilić-Nehaj

Školska knjižnica Srednje škole Braća Radić u Kaštel Štafiliću već dugi niz godina aktivno zagovara zelenu pismenost i ekološku osviještenost, a od 2020. godine uključuje se i u projekt „Zelena knjižnica“ čime se još aktivnije posvećuje radu na prigodnim sadržajima, odnosno radionicama, programima i projekcijama filmova ekoloških tema u knjižnici.⁶⁸

Analizom školskih kurikuluma kroz pet godina, odnosno od 2018. do 2023. godine, može se zaključiti da su ekološke teme prisutne u svim kurikulumima, kao i da su vrlo zastupljene.⁶⁹ Naime, iako se škola uključila u projekt „Zelena knjižnica“ tek 2020. godine, već prije toga je školska knjižničarka promicala zelene teme i to izvannastavnom aktivnošću pod nazivom „Zeleni filmovi u vašoj školi“, kao i projektom „Voda koja život znači“ koji je ostao zastupljen u svakom kurikulumu, a također od 2018. godine je vidljivo da su postojale i brojne druge zelene aktivnosti koje su vodili različiti profesori. Projekti su se razvijali i teme su se s godinama proširivale, što je vidljivo primjerice u Godini čitanja kada se pozornost posvetila upravo literaturi s temom ekologije. Ovo je primjer škole koja svake godine aktivno provodi minimalno tri projekta vezana uz održivi razvoj, a stručna suradnica knjižničarka je nositelj projekta nazvanog „Zelene knjižnice“. Ključne teme koje se obrađuju kroz projekt jesu zaštita okoliša, održivi razvoj, biološka raznolikost, klimatske promjene, a teme su također i različiti važni eko datumi. Teme su prilagođene svim učenicima i svim nastavnim odjeljenjima, a prezentiraju se kroz različite aktivnosti kao što su izlaganja, gledanje filmova ili kraćih videozapisa, argumentirane rasprave, ankete i sudjelovanja na kvizovima, kao i samostalni radovi u obliku eseja, plakata i prezentacija. Što se tiče interdisciplinarnosti, školska knjižničarka je iskoristila priliku da projekt „Zelene knjižnice“ poveže s drugim nastavnim predmetima (Biologija, Kemija i drugi), kao i međupredmetnim temama (Održivi

⁶⁸ Projekt „Zelena knjižnica“. Dostupno na: http://ss-bracaradic-kastelstafilicnehaj.skole.hr/projekti/zelena_knjiznica (pristupljeno 12.08.2023.)

⁶⁹ Srednja škola „Braća Radić“ Kaštel Štafilić. *Dokumenti*. Dostupno na: <http://ss-bracaradic-kastelstafilicnehaj.skole.hr/nasaskola/domumenti> (pristupljeno 12.08.2023.)

razvoj, Zdravlje i Građanski odgoj i obrazovanje) kako bi doprinijela boljem usvajanju zelenih vještina i znanja. Također, sudjeluje i u zelenim projektima koje vode drugi profesori, stoga je usmjerena na suradnju i partnerstva u svim svojim projektima, a partnerstva su se pokazala ključnima i za financiranje nekih projekata, što daje zaključak da je suradnja neophodna kako bi se postigli veći rezultati. Sve projekte vezane uz održivost školska knjižničarka provodi redovito bez prepreka, a uspješnost projekata mjeri na različite načine. U školskoj godini 2018./2019. učenici su svoja zapažanja o projektu unosili u anketu, a također su pisali i radove od kojih su neki objavljeni i u časopisu. Ankete i pismeni radovi su dobra mjera evaluacije jer se knjižničar u svakom trenutku može osloniti na rezultate i upotrijebiti ih za daljnje planiranje. S druge strane, kasnijih godina projekti su se uglavnom evaluirali samovrednovanjem, što može rezultirati pozitivnim ishodima za učenike, no ne daje povratnu informaciju knjižničaru. Projekti ove školske knjižnice mogu se smatrati iznimno uspješnima jer kontinuirani rad dokazuje predanost projektu, dok interdisciplinarni pristup obuhvaća različita područja znanja i daje širu sliku održivosti.

5.3. Osnovna škola Jurja Habelića Velika Gorica

Školska knjižnica Osnovne škole Jurja Habelića u Velikoj Gorici primjer je knjižnice koja na različite načine pokušava implementirati teme održivog razvoja u svoje usluge i djelovanje. Nositeljica zelenog programa, stručna suradnica knjižničarka, ima za cilj postizanje rezultata u vidu održivog razmišljanja i ekološke pismenosti.

Iako su na mrežnim stranicama dostupna samo tri primjera kurikuluma ove škole (školske godine 2012./2013., 2020./2021. i 2022./2023.), primjećuje se da su ekološke teme implementirane u kurikulum nakon dužeg praćenja primjera dobrih praksi i programa drugih knjižnica, kako narodnih tako i školskih, u Hrvatskoj i svijetu.⁷⁰ Školska knjižničarka aktivno promiče zelene teme, a zajedno s drugim knjižničarkama objavila je i članak *Zelene školske knjižnice i održivi razvoj* u kojemu se navodi da ih je na provođenje programa potaknuo projekt „Pokrenimo zelene knjižnice“.⁷¹ U kurikulumu iz 2012./2013. godine može se primijetiti da je knjižničarka bila nositelj projekta „Mladi knjižničari“, no u kurikulumu iz 2020./2021. i 2022./2023. godine naziv izvannastavne aktivnosti je promijenjen u „Zeleni

⁷⁰ Osnovna škola Jurja Habelića Velika Gorica. *Opći i zakonski akti*. Dostupno na: <http://os-jhabelica-velikagorica.skole.hr/skola/akti> (pristupljeno 12.08.2023.)

⁷¹ Hrčak (2019). *Pismenost i učenje za održivi razvoj: izlaganje sa stručnog skupa*. Dostupno na: https://issuu.com/hrcak_hcd/docs/hrcak_57_58_09_2019 (pristupljeno 12.08.2023.)

knjižničari“ i nadopunjen je. Stoga se može reći da su se teme proširile, iako su posljednja dva dostupna kurikulumata ostala jednaka. Međutim, s obzirom da su Mladi knjižničari 2012. godine sudjelovali u obilježavanju Dana planeta zemlje koji je za cilj imao razvoj ekološke svijesti, dok se sada više ne uključuju, na jedan način se opseg programa smanjio. Glavne teme projekta su očuvanje okoliša, povezivanje knjiga s okolišem, kao i razvijanje ekološke svijesti. Teme, odnosno aktivnosti općenito, namijenjene su učenicima od 5. do 8. razreda. Školska knjižničarka u radu bira dinamičan pristup učenicima i zato se koriste različite metode kao što su uređenje panoa, obilježavanje obljetnica, gledanje eko filmova, organiziranje izložbi i susreta s književnicima i slično, a glavna namjena je povezivanje čuvanja knjiga u knjižnici s održivim razvojem i očuvanjem okoliša. S druge strane, kroz pregled kurikulumata se ne može utvrditi postoji li interdisciplinarnost u projektu jer se ne spominju drugi nastavni predmeti ili međupredmetne teme, ali se spominje suradnja s Gradskom knjižnicom, kao i posjet NSK i Interliberu. Što se tiče kontinuiranosti projekta, predviđeno je da traju tijekom cijele školske godine, no s obzirom na nedostupnost većeg broja kurikulumata ne može se procijeniti jesu li postojale pauze. Uspješnost projekta se mjeri na tri načina, a to su samovrednovanje kroz ankete, vrednovanje korisnika knjižnice i izvješće na kraju godine što je vrlo pozitivno jer daje povratne informacije i učenicima, ali i knjižničarki. Iako su dva od tri analizirana kurikulumata usmjerena prema razvijanju zelene pismenosti, za postizanje značajnijih rezultata i utjecaja nužni su kontinuirani razvoj, prilagodba i inovacije.

5.4. Osnovna škola Đakovački Selci

Osnovna škola Đakovački Selci uključila se zajedno sa školskom knjižničarkom u projekt „Zelena knjižnica“ jer su osvijestili potrebu promoviranja ekološke odgovornosti kod učenika kroz različite programe i ponude knjiga ekološke tematike. Analizom školskih kurikulumata kroz šest godina, odnosno od 2017. do 2023. godine, primjećuje se da je školska knjižničarka u dvije godine bila nositelj ekoloških projekata, točnije radionice pod nazivom „Reciklirajmo kreativno“, dok su kasnije neke ekološke projekte vodili profesori, ali ne u suradnji sa školskom knjižnicom.⁷² Zbog toga bi se moglo reći da je promoviranje ekoloških tema u školskoj knjižnici izostavljeno posljednjih nekoliko godina. Glavne teme kojima se projekt bavi jesu štetnost smeća za okoliš, ljudsko zdravlje, koristan otpad te proces recikliranja, ali

⁷² Osnovna škola Đakovački Selci. *Školski kurikulum*. Dostupno na: http://os-selci-djakovacki.skole.hr/skola/skolski_kurikulum (pristupljeno 13.08.2023.)

se ne navodi kojim su razredima namijenjene. Što se tiče metoda provedbe projekta, radionice „Reciklirajmo kreativno“ uključuju usmeno i pismeno izlaganje, metodu grupnog i individualnog rada kroz neke kreativne aktivnosti kao što su recikliranje kartonskih rola i komadića kolaž papira kako bi se stvorilo nešto novo i korisno. Prvenstveno, knjižničarka je imala cilj razvijati ekološku svijest kod učenika kroz čitanje i igru. Nadalje, kroz različite metode radilo se na razvijanju kreativnosti, sposobnosti rada u timu i općenito radnih navika kroz stjecanje praktičnih vještina. Ekološke teme iz projekta se nisu povezivale s drugim nastavnim predmetima ili međupredmetnim temama te stoga nije ostvaren interdisciplinarni pristup, no s druge strane, školska knjižničarka je iskoristila priliku da projekt predstavi izvan škole te je kroz radionice otvorenog tipa pozvala ne samo učenike, već i roditelje i lokalnu zajednicu na suradnju. Projekti su u školskim godinama 2017./2018. i 2018./2019. bili jednaki i provodili su se kroz cijelu nastavnu godinu, no iduće četiri godine projekt nije nastavljen. Po završetku, projekt je evaluiran na način da su se vrednovali radovi polaznika radionice na izložbi u prostorijama škole, a vrednovanje je ostvareno i evaluacijskim listićem koji su ispunjavali učenici i roditelji. U cjelini, projekt ove školske knjižnice ima pozitivne aspekte u promicanju ekološke svijesti među učenicima i lokalnom zajednicom, ali bi se moglo raditi na kontinuitetu provedbe i daljnjem razvoju, kao i na implementaciji drugih nastavnih predmeta u projekt kako bi se postigao još veći i dugotrajniji utjecaj.

5.5. Osnovna škola Novo Čiče

Osnovna škola Novo Čiče ponosi se stručnim nastavnim kadrom koji se uključuje u različite ekološke inicijative, zahvaljujući čemu imaju status eko škole. Potrebu za priključivanjem prepoznala je i stručna suradnica knjižničarka koju je na organiziranje prvih programa ekološke održivosti 2018. godine potaknuo projekt „Pokrenimo zelene knjižnice“. U projekte je osim škole potrebno uključiti širu zajednicu, zbog čega je s drugim školskim knjižničarkama također održala i predavanje na prvoj međunarodnoj konferenciji Let's Go Green! u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.⁷³

Pregledom školskih kurikulumuma kroz razdoblje od tri školske godine, od 2020. do 2023. godine, primjećuje se da je škola svake godine uključena u organiziranje ekoloških aktivnosti. Međutim, školska knjižnica je prve inicijative započela 2018. godine, ali je s promicanjem

⁷³ *Zelena knjižnica*. Dostupno na: http://www.os-novo-cice.skole.hr/knjiznica/zelena_knjiznica (pristupljeno 12.08.2023.)

zelenih tema nastavila tek u posljednjoj školskoj godini, nakon dvije godine pauze.⁷⁴ Zbog toga nije moguće sustavno pratiti i utvrditi kako su se razvijale ekološke teme u školskoj knjižnici. Školska knjižničarka vodi dva projekta s ciljem promicanja ekološke osviještenosti, jedan pod nazivom „Mali zeleni“ koji predstavlja određenu vrstu zadruge učenika te drugi projekt pod nazivom „Regreen“. Ključne teme koje se obrađuju kroz ove inicijative jesu nužnost zaštite okoliša, hrvatski autori knjiga ekološke tematike i održivi urbani razvoj. Pretpostavka je da je prvi projekt namijenjen učenicima nižih razreda osnovne škole, dok je projekt „Regreen“, s obzirom na kompleksnost izvedbe, vjerojatno planiran s učenicima od 5. do 8. razreda. Projekti su s učenicima održani na različite interaktivne načine, tako da je osim konvencionalnih metoda kao što su predavanja i radionice, održan i školski sajam razmjene na kojemu su učenici primijenili strategiju „Reduce, reuse i recycle“, a također se educiralo i kroz boravak u prirodi, društvene igre te različite platforme kao naprimjer „Greenopolis“. U projektu je također ostvarena i interdisciplinarna povezanost s drugim nastavnim predmetima. Posebno se ističe projekt „Regreen“ koji se povezao s biologijom i psihologijom. Pri tome, školska knjižničarka je u suradnji s razrednicima i nastavnicima postigla velike uspjehe, pa su kroz projekt „Regreen“ učenici surađivali na donošenju novih ideja za uređenje gradskih parkova, zelenih krovova i slično, a čime je grad Velika Gorica dobio kvalitetna rješenja za obogaćivanje svojih površina zelenim infrastrukturama. Iako je stručna suradnica knjižničarka aktivni zagovaratelj zelenih programa, iz kurikuluma školske godine 2020./2021. i 2021./2022. vidljivo je da isti nisu kontinuirano provedeni, a moguća prepreka jest činjenica da se radi o periodu pandemije kada je rad škole bio prilagođen tadašnjim okolnostima. U kurikulumu je za projekte izostavljena rubrika vrednovanja, što znači da nisu uspostavljeni mehanizmi za praćenje uspješnosti i rezultata. Može se zaključiti da, iako su projekti školske knjižnice u Osnovnoj školi Novo Čiče dobro razrađeni i uključuju cijelu školsku, ali i širu zajednicu, postoje i određeni nedostaci koje je potrebno doraditi kako bi projekti bili još uspješniji. Dakle, s obzirom da su ekološke teme prijeko potrebne u školama, poželjno je kontinuirano provoditi projekte i zaključiti ih vrednovanjem kako bi se pratila uspješnost, napredak, kao i utjecaj na učenike.

⁷⁴ Osnovna škola Novo Čiče. *Opći akti*. Dostupno na: <http://os-novo-cice.skole.hr/skdok> (pristupljeno 13.08.2023.)

5.6. Osnovna škola Klinča Sela

Školska knjižnica Osnovne škole Klinča Sela uključuje se u projekt „Zelena knjižnice“ 2016. godine, a inspiraciju za knjižnične programe pronašla je i u dokumentarnim filmovima koji se nude na E?!-Okolišnom festivalu. Stručna suradnica knjižničarka aktivno promiče zelene teme u svojoj knjižnici, ali i na nacionalnoj razini sudjelujući na različitim skupovima i konferencijama.

Pregledom mrežne stranice školske knjižnice i kurikuluma iz školske godine 2022./2023. primjećuje se da zelene teme predstavljaju vrlo važan dio u radu knjižničarke te da se od uključivanja u projekt „Zelena knjižnica“ aktivno bavi promicanjem održivog razvoja za sve sudionike škole.⁷⁵ Zbog nedostupnosti većeg broja kurikuluma, nije moguće utvrditi jesu li se teme proširivale, no primjetno je da je školska knjižničarka nositelj različitih ekoloških projekata te u posljednjoj školskoj godini vodi čak tri projekta: „Pokrenimo zelene knjižnice“, „Obrazovanje za održivi razvoj“ i „Zeleni knjižničari“. Konkretno teme kojima se bave ovi projekti jesu problematika, kriteriji i metode održivosti te problematika potrošačkog društva. Temama se pristupa kroz različite metode kao što su razgovor, debate, gledanje dokumentarnih filmova, radionice te istraživačko učenje s ciljem pronalazjenja rješenja. Nadalje, kroz provedbu aktivnosti nastoji se postići interdisciplinarna povezanost kako bi se ekološkim temama pristupilo na učinkovit način, a iz tog razloga se povezuju sa svim nastavnim predmetima. S obzirom da se u opisu jednog od projekata navodi da je potrebno uključiti sve sudionike i partnere kako bi se ostvarilo prikladno učenje o ekološkim temama, podrazumijeva se da se u projektima ostvaruju suradnje, iako nije definirano s kojim organizacijama ili predmetnim nastavnicima. Trajnost projekata u ovom slučaju nije mjerljiva jer nedostaju kurikulumi prethodnih godina iz kojih bi se mogao utvrditi tijek provođenja aktivnosti. Isto tako, kada je u pitanju vrednovanje uspješnosti, vrednovan je samo jedan od tri projekta, na način da su se po njegovom završetku provele ankete, samovrednovanje, godišnje izvješće te su se vrednovale fizičke i tehničke promjene. Ostala dva projekta nisu vrednovana ili ta informacija nije zabilježena. Iako školska knjižnica provodi čak tri projekta s dobrom inicijativom u jednoj, postoji potreba za uspostavljanjem vrednovanja kako bi se pratili rezultati i utjecaj na učenike i zajednicu. Također, kako bi se projekt obogatio i pružio širu sliku održivosti korisna bi bila suradnja s drugim školama, organizacijama i nastavnicima.

⁷⁵ Osnovna škola Klinča Sela. *GPIP i Školski kurikulum za 2022./2023. školsku godinu*. Dostupno na: <http://www.os-klinca-sela.skole.hr/index.php?itemid=1709> (pristupljeno 14.08.2023.)

5.7. Usporedba analiziranih kurikuluma

Kroz analizu školskih kurikuluma šest različitih škola, s fokusom na pregled projekata i aktivnosti školskih knjižnica koji se odnose na zelene programe, uočavaju se različite prakse i pristupi u provođenju ovih inicijativa. Unatoč tim varijacijama, školske knjižnice dijele određene zajedničke osobine kojima naglašavaju važnost ekološke osviještenosti među učenicima. Prvenstveno, pri planiranju aktivnosti sve školske knjižnice imaju slične ili iste ciljeve kao što su promicanje ekološke svijesti, održivog razvoja i zaštite okoliša među učenicima. Isto tako, primarne teme koje su vodilja projekata uključuju zaštitu okoliša, recikliranje, smanjenje otpada, očuvanje prirode i druge aspekte ekološke odgovornosti. Sve školske knjižnice primjenjuju dinamičan pristup radu s učenicima što podrazumijeva korištenje različitih metoda od radionica, predavanja, gledanja filmova do rasprava, istraživanja i zajedničke suradnje. S druge strane, poprilično se razlikuje dugoročnost projekata, kao i njihovo općenito trajanje kroz školsku godinu. Od analiziranih kurikuluma šest školskih knjižnica, u samo jednoj (školska knjižnica Srednje škole Braća Radić) su se ekološki projekti vodili kontinuirano i bez prepreka, dok su druge imale pauze od barem jedne školske godine u provođenju zelenih tema. Iz analize je vidljivo da neke školske knjižnice primjenjuju interdisciplinarni pristup i suradnju s nastavnicima kako bi se ekološke teme povezale s različitim područjima znanja. Međutim, ovakav pristup nije prisutan u svim slučajevima. Također, nedostatak sustavnog vrednovanja rezultata projekata otežava utvrđivanje učinka tih inicijativa na učenike i zajednicu. Važno je istaknuti još jedan ključni faktor koji zahtijeva pažnju, a to je uključenost škola u ekološke projekte. Tijekom pregleda različitih kurikuluma, ali i primjera prakse zelenih knjižnica općenito, primijećena je nedostatna zastupljenost srednjih škola. Dakle, iako se mogu pronaći mnogobrojni primjeri dobre prakse te se kroz pregled eko-škola u Hrvatskoj može prepoznati niz osnovnih škola koje aktivno sudjeluju u ekološkim inicijativama, primjetan je značajan jaz u uključenosti između osnovnih i srednjih škola jer su potonje značajno manje zastupljene u zelenim programima. Stoga je potrebno razmotriti strategije za povećanje sudjelovanja srednjih škola u ekološkim projektima kako bi se stvorile generacije koje su osviještene i spremne za aktivno djelovanje u zaštiti okoliša. Unatoč različitim pristupima, nejednakim uključivanjima i izazovima koji se nameću, analizirane školske knjižnice zajedno pokazuju da ipak postoji velika predanost u promicanju ekološke osviještenosti među učenicima i širom zajednicom. Kroz pregled Tablice 1 primjećuju se sličnosti i razlike ekoloških projekata u školskim knjižnicama, kao i njihove prednosti i nedostaci.

Tablica 1. Rezultati analize školskih kurikuluma

Škola	Uključenost ekoloških tema kroz godine	Sadržaj tema	Metode primjene	Interdisciplinarnost	Suradnje	Kontinuiranost	Vrednovanje
I. Gimnazija Zagreb	2015.-2022.	Zaštita okoliša i pomoć bolesnima i nemoćnima	Eko seminari, prikupljanje boca, posjet bolnici	Ne postoji	Ne	Prekinuta	Usmeni razgovori
SŠ Braća Radić	2020.-danas	Održivi razvoj i biološka raznolikost	Izlaganja, filmovi, ankete, kvizovi...	Bogata interdisciplinarnost	Da	Bez prepreka	Ankete i vrednovanje korisnika
OŠ Jurja Habelića	2020./2021. i 2022./2023.	Očuvanje okoliša, povezivanje knjiga s okolišem	Izložbe, susreti, gledanje eko filmova, izrade panoa...	Ne može se utvrditi	Da	Ne može se utvrditi	Ankete i izvješća
OŠ Đakovački Selci	2017.-2023.	Recikliranje, potrošačko društvo	Radionice, istraživanje, gledanje filmova...	Ne postoji	Da	Prekinuta	Evaluacijski listići i samovrednovanje
OŠ Novo Čiče	2018.-2023.	Održivi razvoj, zelena infrastruktura	Razgovor, radionice, filmovi...	Bogata interdisciplinarnost	Da	Prekinuta	Ne postoji
OŠ Klinča Sela	2022./2023.	Održivo i potrošačko društvo	Debate, istraživanje	Bogata interdisciplinarnost	Da	Ne može se utvrditi	Ne postoji

6. Zaključak

Knjižnice, kao centri informacija i znanja, imaju značajnu ulogu u promoviranju održivog razvoja među svim svojim korisnicima. Iako je pojam "zelena knjižnica" relativno nov, a posebno u Hrvatskoj gdje svoju ekspanziju doživljava zadnjih desetak godina, vidljivo je da se broj knjižnica koje uključuju održive prakse i ekološke teme kontinuirano povećava. To dokazuje i mnoštvo pozitivnih primjera provođenja zelenih programa kroz edukaciju i obrazovanje, odnosno zelenih školskih knjižnica koje pokazuju da se promicanje zelene pismenosti postepeno ukorjenjuje te da osim narodnih, i školske knjižnice imaju jednaku sposobnost utjecati na svijest i djelovanje učenika u pravcu održivijeg načina života.

Analizom zelenih programa u školskim knjižnicama potvrđuje se njihov utjecaj na zajednicu, s obzirom da se održavaju brojne različite aktivnosti u koje se uključuje osim velikog broja učenika, također i šira zajednica. Iako zelene knjižnice imaju dva primarna značenja, prvo vezano uz ekološki prihvatljivu infrastrukturu zgrade, u školskim knjižnicama u Hrvatskoj temelje programa oblikuje njihovo drugo značenje, vezano uz knjižnične programe i usluge. Razlog tome jest što još uvijek ne postoje zelene knjižnice kao zgrade škole, no primjeri pokazuju da se radi na zadovoljavanju određenih segmenata kao što su uređenje vrtova, odabir namještaja za knjižnicu i slično. Kroz analizu kurikuluma i primjera dobrih praksi, zaključuje se i da promicanje ovih tema ne mora nužno biti uživo da bi se postigli dobri rezultati, već je prije svega važnija predanost radu te organizacija i prilagodba aktivnosti okolnostima u kojoj se zajednica u nekom trenutku nađe, kao što je primjerice pandemija.

Unatoč ograničenjima s kojima se suočavaju, školske knjižnice pokazuju predanost promicanju održivog razvoja među učenicima. Raznovrsni pristupi poput radionica, predavanja, suradnje s nastavnicima te različitih kreativnih metoda omogućuju učenicima da se osjećaju uključenima i motiviranima za sudjelovanje. Važnost uključivanja tema održivosti u edukaciju djece i mladih posebno je naglašena s obzirom na njihovu sposobnost da oblikuju buduće društvene i ekološke promjene. Pri tome, školska knjižnica teži uključivanju svih učenika i time dokazuje da je inkluzija moguća, a to se pokazalo i na primjeru ekoloških radionica namijenjenih djeci s posebnim potrebama (učenici s teškoćama i daroviti učenici).

Jedan od ključnih izazova koji se pojavljuje jest nesrazmjer između sudjelovanja osnovnih i srednjih škola u ekološkim programima. Dok je izraženija prisutnost osnovnih škola u ovim inicijativama, srednje škole su znatno manje zastupljene. Jaz je potrebno je prevladati jer su

učenici srednjih škola sposobni za dublje razumijevanje i analizu kompleksnih tema te su bliže prelasku u odraslo doba što podrazumijeva da preuzimaju ozbiljnije uloge u društvu, a samim time mogu postati i ozbiljni promicatelji održivoga razvoja, stoga je potrebno osigurati sveobuhvatno educiranje učenika tijekom njihovog školovanja.

Školski knjižničar kao zeleni profesionalac teži edukacijama i usavršavanjima kako bi uspješno promicao zelene knjižnične prakse. Osim promicanja ekoloških inicijativa, knjižničari imaju priliku postati uzor drugima te poticati promjene unutar i izvan svojih institucija, pozivajući na suradnju i partnerstvo ne samo školu, već i lokalne udruge i institucije.

Uspješni primjeri zelenih školskih knjižnica pokazuju da se, unatoč financijskim ograničenjima i nedostatku resursa, može postići značajan utjecaj. Održiva praksa, bilo kroz promicanje zelenih usluga i programa ili integraciju održivih principa u knjižnično poslovanje, pridonosi boljem razumijevanju i prakticiranju ekoloških vrijednosti.

Na kraju, iako postoji niz prepreka, zelene školske knjižnice u Hrvatskoj pokazuju kontinuirani razvoj i pozitivan utjecaj na zajednicu. S povećanom edukacijom knjižničara, većim sudjelovanjem srednjih škola te upornim promicanjem ekoloških vrijednosti, budućnost ovih inicijativa, kao i budućnost novih generacija, može biti značajno poboljšana. Kroz svoj rad školske knjižnice igraju ključnu ulogu u oblikovanju budućih generacija odgovornih građana koji su svjesni i aktivni u očuvanju okoliša. Osim toga, zeleni programi nerijetko uključuju cijeli skup drugih vještina koje se razvijaju tijekom provedbi aktivnosti i stoga se može reći da stvaraju pismene, sposobne i kreativne pojedince.

7. Literatura

1. Antonelli, M. (2008). The Green library movement: an overview and beyond. *Electronic Green Journal*, 1(27), 1-11.
2. Aulisio, G. J. (2013). Green Libraries Are More Than Just Buildings. *Electronic Green Journal*, 1(35), 1-11.
3. Čadovska, I. i Tkalčić, A. (2017). Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), 65-77.
4. Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(4), 221-241.
5. Gregurović Petrović, G. (2022). *Školska knjižnica - mjesto promicanja održivog razvoja u radu s učenicima s posebnim potrebama*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
6. Hauke, P. (2015). *How to become/How to identify a Green Library? Standards for Certification*. Dostupno na: <https://library.ifla.org/id/eprint/1237/> (pristupljeno 02.08.2023.)
7. Herceg, N. (2013). *Okoliš i održivi razvoj: Environment and sustainable development*. Zagreb: Synopsis.
8. Hrčak (2019). *Pismenost i učenje za održivi razvoj: izlaganje sa stručnog skupa*. Dostupno na: https://issuu.com/hrcak_hcd/docs/hrcak_57_58_09_2019 (pristupljeno 06.08.2023.)
9. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Eko rječnik učenika Osnovne škole Vjekoslava Paraća*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1659> (pristupljeno 08.08.2023.)
10. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Ekološko-edukativno-kreativni projekt „Ekoslovarica“ u OŠ Zlatar Bistrica*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1660> (pristupljeno 08.08.2023.)
11. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Razmišljaj zeleno, djeluj zeleno*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1661> (pristupljeno 08.08.2023.)

12. Hrvatsko knjižničarsko društvo (2020). *Zelena knjižnica u kurikulumu srednje škole*. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1663> (pristupljeno 06.08.2023.)
13. IFLA (2019). *Esempi, educatrici, facilitatrici: biblioteche e sostenibilità*. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2525> (pristupljeno 01.08.2023.)
14. IFLA (2022). *What is a green library?* Dostupno na: <https://www.ifla.org/g/environment-sustainability-and-libraries/ifla-green-library-definition/> (pristupljeno 05.08.2023.)
15. Karina, H. i Vidović, S. (2022). *Zelena lektira*. Pogled kroz prozor-digitalni časopis. Dostupno na: <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2022/09/30/zelena-lektira/> (pristupljeno 09.08.2023.)
16. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J. i Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica-korak dalje*. Zagreb: Filozofski fakultet.
17. Kraljević, I. (2019). Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 327-340.
18. Kraljević, I. (2021). Promicanje ekološke osviještenosti projektom “Zelena knjižnica” Društva bibliotekara Istre. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 64(2), 399-423.
19. Kuzyk, R. (2010). *Going green*. Dostupno na: <https://www.libraryjournal.com/story/conferencecoverage/going-green> (pristupljeno 01.08.2023.)
20. Labotić, B. (2018). *Projekt Zelene knjižnice*. Dostupno na: <https://www.skole.hr/projekt-zelene-knjiznice/> (pristupljeno 10.08.2023.)
21. Labotić, B. (2018). *Projekt Zelene knjižnice*. Dostupno na: <https://www.skole.hr/projekt-zelene-knjiznice-2/> (pristupljeno 10.08.2023.)
22. McElrath, E. and Sutherland, S. (2015). Environmental sustainability and libraries. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5(12), 13–23.
23. Milički, J. i Sudarević, A. (2023). Školska knjižnica – središnje mjesto edukacije za održivi razvoj. *Novi uvez: Glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva*, 21(39), 95-100.

24. Osnovna škola Đakovački Selci. *Školski kurikulum*. Dostupno na: http://os-selci-djakovacki.skole.hr/skola/skolski_kurikulum (pristupljeno 13.08.2023.)
25. Osnovna škola Jurja Habelića Velika Gorica. *Opći i zakonski akti*. Dostupno na: <http://os-jhabelica-velikagorica.skole.hr/skola/akti> (pristupljeno 12.08.2023.)
26. Osnovna škola Klinča Sela. *GPiP i Školski kurikulum za 2022./2023. školsku godinu*. Dostupno na: <http://www.os-klinca-sela.skole.hr/index.php?itemid=1709> (pristupljeno 14.08.2023.)
27. Osnovna škola Novo Čiče. *Opći akti*. Dostupno na: <http://os-novo-cice.skole.hr/skdok> (pristupljeno 13.08.2023.)
28. Pagore R. and Chalukya B.V. (2022). Green library: An overview. *IP Indian J Libr Sci Inf Technol*, 7(1), 36-39.
29. Portal škole.hr. Dostupno na: <https://www.skole.hr/> (pristupljeno 10.08.2023.)
30. *Projekt „Zelena knjižnica“*. Dostupno na: http://ss-bracaradic-kastelstafilicnehaj.skole.hr/projekti/zelena_knjiznica (pristupljeno 12.08.2023.)
31. Prva gimnazija. *Službeni dio - akti škole*. Dostupno na: <https://www.prva.hr/sluzbeni-dio-akti-skole/> (pristupljeno 11.08.2023.)
32. Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: <https://odlis.abc-clio.com/> (pristupljeno 01.08.2023.)
33. Saetre, T. P. i Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Hrvatsko knjižničarsko društvo.
34. Srednja škola „Braća Radić“ Kaštel Štafilić. *Dokumenti*. Dostupno na: <http://ss-bracaradic-kastelstafilicnehaj.skole.hr/nasaskola/domumenti> (pristupljeno 12.08.2023.)
35. Sudarević, A. (2020). *Lista prijedloga književnih djela za promicanje održivog razvoja za djecu i mlade – primjer*. Dostupno na: https://issuu.com/knjiznica_dubovac/docs/agenda2030_reading_list (pristupljeno 06.08.2023.)
36. *17 ciljeva održivog razvoja – AGENDA UN 2030*. Dostupno na: <https://odgovorno.hr/novi-ambiciozni-globalni-ciljevi-za-odrzivi-razvoj-un-2015/> (pristupljeno 05.08.2023.)

37. Šušnjić, B. (2009). Školska knjižnica i nacionalni okvirni kurikulum. *Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 36(1), 39-42.
38. *U I. gimnaziji otvorena „Zelena knjižnica“* (2015). Dostupno na: <https://www.prva.hr/index.php/2015/11/23/u-i-gimnaziji-otvorena-zelena-knjiznica/> (pristupljeno 11.08.2023.)
39. United Nations. Dostupno na: <https://www.un.org/en/> (pristupljeno 05.08.2023.)
40. United Nations. *Secretary-general stresses need for political will and resources to meet challenge of fight against illiteracy*. Dostupno na: <https://press.un.org/en/1997/19970904.sgsm6316.html> (pristupljeno 06.08.2023.)
41. Uttara S. Sawant and Rupesh G. Sawant (2018). Green library (gl) and role of green librarian. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 6(2), 1668-1671.
42. Uzelac, V. (2014). *Djeca - odgoj i obrazovanje - održivi razvoj : u potrazi za novim perspektivama razvoja odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj*. Zagreb: Golden marketing.
43. VirtuOS. *Zelena knjižnica*. Dostupno na: <https://rck-utso.hr/projekti/zelena-knjiznica/> (pristupljeno 10.8.2023.)
44. Vrana, R. i Zečević, A. (2020). Razvoj narodnih knjižnica u Hrvatskoj prema zelenim knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 63(1-2), 365-388.
45. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 7/2019-152. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html (pristupljeno 06.08.2023.)
46. *Zeek – Zelena knjižnica energetske efikasnosti*. Dostupno na: <http://virtualna.nsk.hr/krka/zeek-zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti/> (pristupljeno 02.08.2023.)
47. *Zelena knjižnica*. Dostupno na: http://www.os-novocice.skole.hr/knjiznica/zelena_knjiznica (pristupljeno 12.08.2023.)
48. Zelena knjižnica (2022). *8. zajednička akcija „Pokrenimo zelene knjižnice“*. Dostupno na: <https://zk.dbi.hr/2022/11/24/8-zajednicka-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (pristupljeno 10.08.2023.)

49. Zelena knjižnica (2020). *Posadi drvo, ne budi panj – dio III*. Dostupno na: <https://smoska.wordpress.com/2020/03/03/posadi-drvo-ne-budi-panj-dio-iii/>, (pristupljeno 09.08.2023.)
50. Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. Dostupno na: <http://virtualna.nsk.hr/krka/zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (pristupljeno 02.08.2023.)
51. Zovko, M. (2009). Školska knjižnica u novom tisućljeću. *Senjski zbornik-prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 36(1), 43-50.
52. <https://rtlpomazedjeci.hr/hr/2015/projekti-2019/ekoslovarica-u-osnovnoj-skoli-zlatar-bistrice/> (pristupljeno 08.08.2023.)

8. Popis slika i tablica

Slika 1. Ekoslovarica Osnovne škole Zlatar Bistrica (str. 19)

Slika 2. Radionica reciklaže u Osnovnoj školi Bartola Kašića u Vinkovcima (str. 20)

Slika 3. Akcija *Posadi drvo, ne budi panj* (str. 22)

Tablica 1. Rezultati analize školskih kurikuluma (str. 34)

Zelene školske knjižnice

Sažetak

U posljednjih nekoliko godina pridaje se sve veća pozornost temama održivog razvoja i zaštite okoliša te su se u njihovo promicanje uključile različite ustanove, među kojima su i knjižnice. Zelena knjižnica je relativno nov pojam, a za cilj ima promicanje osviještenosti i djelovanja koja osiguravaju poboljšanje kvalitete života i očuvanje okoliša. U diplomskom radu prikazat će se na koji način se školske knjižnice uključuju u ovaj projekt. Na početku rada bit će objašnjeni temeljni pojmovi poput „zelena knjižnica“, „održivi razvoj“, zatim će se navesti glavne zadaće i djelatnosti školske knjižnice kao i kompetencije školskog knjižničara, a u nastavku će biti prikazan pregled aktivnosti školskih knjižnica koje promiču ideje zelenih knjižnica. Cilj ovoga rada je istražiti na koje načine se djeca i mladi upoznaju s ovim važnim temama u školskim knjižnicama.

Ključne riječi: održivi razvoj, zelena knjižnica, školske knjižnice, školski knjižničar

Green school libraries

Summary

In the last few years, it has been attached increasing attention to the topics of sustainable development and environmental protection, and various institutions, including libraries, have become involved in their promotion. The green library is a relatively new concept and its goal is to promote awareness and actions that ensure the improvement of the quality of life and the preservation of the environment. The thesis will show how school libraries are involved in this project. At the beginning of the paper, basic terms such as "green library", "sustainable development" will be explained, then the main tasks and activities of the school library will be listed, as well as the competences of the school librarian, and below will be presented an overview of the activities of school libraries that promote the idea of green libraries. The aim of this work is to investigate the ways in which children and young people learn about these important topics in school libraries.

Key words: sustainable development, green library, school libraries, school librarian